వనకుమారి

కవికోకిల

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

894.8271
RAM

కోకిల గ్రంథమాల

C 1

AOUA 1638/128

For favour of Review

వనకుమారి

[పద్యకావ్యము]

To
The Editor "Andhra
prabha" - Daily.

1918 వ సంవత్సరపు టాంధ్ర కావ్యపరీక్షలో శ్రీ విజయనగర
సంస్థానముచే సమ్మానముఁ బడిసినది.

DR. B.R AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
UNIVERSITY - LIBRARY
N10735

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
V.R.NARLA
D. P. R. I.
Acc. No.
10735

సర్వస్వామ్యములు :

దువ్వూరి వేణుగోపాలరెడ్డివి.

T
894.8271
RAM

★

ANDHRA MEMORIAL LIBRARY
V. R. NARLA
D. P. R. L.
Acc. No.

మూల్యం :

ఒకటిన్నర రూపాయి.

వనకుమారి

★

కవికోకిల

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

★

కవికోకిల గ్రంథమాల

పెమ్మారెడ్డిపాళెం – ఎల్లాయపాళెం (P. O.)

నెల్లూరు జిల్లా

117

ప్రథమ ముద్రణము : 1920
ద్వితీయ ,, : 1936
తృతీయ సంస్కరణము : 1955

Dr. B. R. AMBEDKAR
OPEN UNIVERSITY
LIBRARY
HYDERABAD-500 033

ఉమా ప్రింటర్స్
నెల్లూరు.

వ న కు మా రి

౧

అటవులఁ లేఁ జివుళ్ళు తరుణాతప తాపము వెల్లడింప, బై
తటమున గొఱ్ఱెలన్విడిచి దప్పికవోసెలయేటి నీరు ద్రో
సిటఁగొని త్రావివల్లికలు చిక్కఁగనల్లిన పూవుటోవరిం
గుటిల శిరోజయోర్తు కనుకూర్కు జనింపశయించెఁజల్లగన్.

సరగునఁ బత్రపుంజముల సందులదూఱుచు సూర్యకాంతులం
తరమునుజొచ్చి, కూర్కులలనామణి మోమున మొల్కలెత్తి పొం
పిరిగొని జాఱు ఘర్మజలబిందువులం బ్రసరించె మిణ్గురుం
బురువులుసంచరించుననుపోలికఁబూఁబొద కంగుగూర్చెడిన్.

పవమాన చలితవల్లీ
నివహము సుమరజము రాల్ప, నెలఁతుక కాంతి
ల్లై వసంతవనేందిర క్రొం
జివురాకుల సెజ్జఁదూగు చెలువువహింపన్.

ఈతరి నెండవేఁడిమి యొకింతశమింపగచూఁచి పుష్ప సం
ఘాతపరాగసమ్మిళిత ఘర్మ కణావళిఁ బైటనొత్తుచున్
నాతిసమీర పోతచలనంబున రేఁగెడు చూర్ణకుంతల
వ్రాతముకన్నులం దొరఁగఁ బైకెగఁద్రోయుచు లేచి,
చెంగటన్.

పుప్పొడి కప్పురాలవలపుల్ చిలికించుచుఁ గోనలోన ఆ
తిప్పల జాఱుచున్ గలక దేఱునెడన్ స్ఫటికద్రవంబు నా
నొప్పెడు చల్లనీటిమలయూఁట గనుంగొని మున్గ నిచ్చలోఁ
జిప్పిల నప్పొలంతి మెయిచేలవదల్చి తటానదూఁకినన్,

జలజమరందమాను నళిసంతతిజుమ్మని రేఁగె ; తుంగ జీ
బులనిదురించుచున్ బెదరిమోమెగఁ, జాపుచు
ఱెక్కలార్చుచున్.
వెలువడెఁ టిట్టిభంబు లటవీజల కుక్కుటముల్ ; తరంగ సం
చలనము ముమ్మడింప జలజాతములుయ్యెలలూఁగె నిమ్ముగన్.

నెలఁత యురికిన యురవడి నీరమెగసి
శీకరంబులు జల్లుగాఁ జెదరిపడిన
వర్షమనుభ్రాంతి, నంచులప్రాఁచి తెరల
బెకబెకవిరావములు సల్పె ; భేకచయము.

అనుదినంబును నభ్రగంగాంబువులను
స్నానమాడెడు తెఱగంటిచాన విసిగి
వన్య ఝురమున నీరాడ వచ్చెననగ
అమల జలమునఁ జెలియమే నందగించె.

ఒఱనుదూసిన కరవాలు నోఁఱపుడోప
వెండినాగు చోఁకారంబు వెల్లివిరియ
ప్రకృతి లతపూఁచు పువ్వన వన్య రమణి
వాఁగునీటఁ దేలును సుఖస్వప్నమట్లు.

జననమాదిగ నీత స్వాభావికంబన
మీలతోఁ బ్రతియొడ్డి లీలనీదు ;
బాతు చేపను బట్టుభాతిగాఁ దలముంచి
యడుగు నున్నని రాళ్ళ నంది తెచ్చు ;
కమలినీషండంబు కడ గూఢముగఁ బొంచి
నీటికోళులను వంచించిపట్టు ;
పుక్కిళ్ళనిండుగా బూరించినీరంబు
వారియంత్రము పోల్కి బైకిజిమ్ము

అట్టులలపోక జలకంబు లాడియాడి
గట్టునకు జేరిపుట్టంబు గట్టికొనగ
అతివగనప్పట్టెఁ గ్రొంబొగలావరింప
నడుమ వెలుగొందు హోమాగ్ని నాల్కపోలె.

చికురముల వ్రేళ్ళ ద్రువ్వుచుఁ జిక్కడల్చి
మెల్లదడియార్చుకొంచు ప్రఫుల్లవదన
గాలికెదురేగ రాహువు కబళనేచ్ఛ
చంద్రబింబంబు వెన్నాడు సరణిదోచు.

అఱగొఱచీర యంసముల నందియునందని పైఁటచెంగె యా
తరుణికి లోకమిచ్చినయుదారపు నాగరికంబు; శేష సుం
దరత సమస్తముం బ్రకృతి దానె యొసంగెను; నాగరాంగనా
పరిచితమైనలజ్జ యోఁజువంటిదొకన్నె యెఱుంగదింతకుఁ.

కరమునదోటికత్తి, మొలకట్టునఁ బిల్లనగ్రోవి, క్రొమ్ముడిఁ
విరిపొరలందగింప నడవింజను దెంచుచు నొక్కచోట ము
మ్మరముగ ఝుంకరింప మధుమక్షికముల్, తలయెత్తిచుట్టు ప
ట్లరయుచునుండెఁ దేనె పెరయాకుల దాఁగెనటంచు
నెంచుచుఁ.

తరుశాఖలసందున న
త్తరిఁ దేనియతెట్టెఁగాంచి తరుణియుఁగోలన్
గుఱివెట్టి నొక్కి మధు రస
మురలఁగ ఁటకాబు దొప్పనోడిచియానెన్.

ఆఁకలి శమింపవన్య ఫలాళి మెసవి
ప్రొద్దుచాయలఁ దిలకించి పొలఁతిమిన్న
గొఱ్ఱెమంద మరల్పంగఁ గోరిచనియె
వేణుగానంబు సేయుచు విపినసీమ.

అంతకుమున్నె గొఱ్ఱెలు తృణాగ్రములన్ గ్రసియించుచుండి య
ల్లంతలనున్న ఱెల్లుపొదనాకట బెబ్బులిగాంద్రిలన్ భయా
క్రాంతములై మఱేయెడకు క్రన్ననదాటెనొ జాడలేదుతత్
ప్రాంతశిలోచ్చయంబుల ఖురాంకము లేర్పడు వీలు లేమిచేన్.

లలితరసార్ద్రి వేణు రవలాలితయైన కురంగకాంత కో
మల కిసలంబులన్ మెసవమాని చెవుల్ వెసనిక్క వెట్టి క
న్నులఁ బ్రణయావలోకములు నూల్కొనగన్ మెడమెత్తి యల్లనం
గలికిచరించు మార్గమును గాంచుచునుండె విముగ్ధచిత్తయై.

మునుదామందనువదలిన
ఘనమగునెత్తంబుఁ జేరి కలయం బరికిం
చిన నొక్క గొఱ్ఱెయేనియు
గను పట్టకయున్న నబలకా తరమతియై.

కొలఁకులఁ గోనలన్ గుహలఁ గ్రూరమృగాకుల కాననంబులన్
బొలఁతుకఁ జూచిచూచి యెటుపోయిన పోబడిగాంచలేక, బె
గ్గిలి నయనాంచలాశ్రువులు గీఁటుచు నేమియుఁ దోప
కచ్చటం
గలవెలితాల పేటుపయిఁ గంపితయై మెయిమోపిచింతిలున్.

ఎచ్చటికేఁగెనో తెలియదియ్యెడ గొఱ్ఱెలమంద యింక నే
నెచ్చటఁజూతుఁ జూడఁగలవెల్లను జూచితిఁ గంటకాశ్మముల్
పచ్చికనుండగానకయ పాదము వెట్టిన గాయమాయె మై
హెచ్చెగతిప్రయాస, మిఁక నేగతిఁ బోగలదాన నింటికిన్.

జనకుఁడు నాదురాకకయి సాంధ్యరుచుల్ విలసిల్లినంతఁ ద్రో
వను దిలకించుచుండును గృపామయ బాష్పజలార్ద్ర
దృష్టులన్;
మనమునఁ జింతనొందఁడొకొ మందలు లోయలువట్టిపోయెనం
చని వచియించినంత; నెటులాయన మోముగనంగఁ
జాలుదున్.

ఇవముదొరంగు పత్రముల నింపులుచిల్కెడు పూలగుత్తులన్
నవసరసీజ బాంధవుని నందనలక్ష్మి సమర్చసేయు ప్రొ
ద్దువొడుపు వేళలన్ మురళితోడయి వీనులవిందుసేయ మం
దవనుల మేపుచుంటిని ముదంబలరం దొలివంచు పచ్చికన్.

ఇంక నే వ్యాజమునవచ్చి యీ ప్రదేశ
ములను దర్శింతుఁ - జెల్లెఁ బో మోహనంబు
లైనప్రకృతి విచిత్రంబు లరయుకోర్కె ;
కాలమెవ్విధిఁ గడదాఁకఁ గడపికొందు.

చటులానిలమువీచి పెటపెటఁ దరుశాఖ
లొండొండు విఱిగి వనోర్విజాలి,
నీడ జంబులుగట్టు నీడముల్ చిందఱ
వందఱై పోవంగఁ బక్షిశాబ
కములుగాయములొంది 'కావుకా' వని కూయఁ
గరుణమై వృక్షకోటరములందుఁ
జివురుటాకులుపేర్చి చిన్నికూనలఁజేర్చి
కాచుచుంటిని గదాగహనసీమ

నట్టియానందమింక నాకెట్టు లబ్బుఁ
గలలనై నను గొండలఁ గానసముల
బూవుఁబొదరిండ్ల సెలయేండ్లఁ బుష్కరిణులఁ
దలఁగు సమయంబుఁ దలఁపనే తలఁపనైతి.

కొండనెత్తమ్ములఁ గోరాడుమబ్బుల
గమనసౌందర్యంబుఁ గాంచికాంచి ;
మేఘోదయంబున మినమినపురివిచ్చి
యాడునెమ్మల యొప్పు లరసియరసి ;
యమృతధారలరీతి నచ్ఛమై ప్రవహించు
సెలయేళ్ళలోఁ గ్రీడ సలిపిసలిపి ;
ప్రకృతిమంజులమైన పక్షులగానంబుఁ
దమిదీఱ వీనులఁ ద్రావిత్రావి ;

యెండవేళలఁ బూఁబొదరిండ్లదూరి
హరిణగర్భిణులకుఁ జివురాకు లొసఁగి
ప్రసవమాలల ధరియించి ప్రతిదినంబుఁ
గానసంబున రాణినై గ్రాలుచుంటి.

తలఁచుచు నిట్టులా వికచతామర సాయతనేత్ర తారకా
    చలన విహీనయై కనులజాఱెడు నశ్రుల దానమాడు చూ
    పులను నభోంతరాళమునఁ బూర్ణపు నైక్యముసల్పి భావ ని
    శ్చలత వహించియుండఁ గడసంజవిలాసము లంకురింపఁగన్.

సమయపుఁ దూలికం బ్రకృతి సాంధ్యసువర్ణముగూర్చి యభ్ర ప
    త్రమున వలాహకావృత ధరాధర శృంగములన్
                                        నికుంజపుం
    జములను శాద్వలంబులఁ బ్రసన్న ఝరంబుల ఖేచరంబులన్
    రమదోలఁకన్ లిఖించెననరాజిలు నయ్యపరాశయయ్యెడన్.

నాటక దర్శనాంతరమునం బ్రతిసీర ఘటిల్లి రంగమున్
    మాఱెడురీతి దిక్కుహారమండలి వ్రేలుతమంబు నల్గడం
    బాటిలి దృశ్యలోక సుషమం దనకుక్షిమఱుంగు వెట్టి యా
    ప్పాటును నద్వితీయమయి భాసిలె మాయకుఁ దోడఁబుట్టువై.

        సకల జీవులకును వేడ్కసలుపు కొఱకు
            నవని ఢోలిక చదలు చందువకు యామి
            నీరమణి గట్టు రసగుండ్ల బారులనఁగఁ
            దారకావళియుదయించెఁ దరళకాంతి.

కిల కిల కావు కావు కిలకీచని పక్షులు నీడసీమలఁ
జిలి బిలి కమ్మగానములు సేయుచునుండె; విశీర్ణ పర్ణ సం
కలితమ్ము దూర్వపై హరిణ కాంతశయించె; గుహాళిఁ బాసిలో
యల హరి పుండరీక నిచయంబులు సొచ్చె మృగామిషాప్తికిఁ

విరహిణీ ప్రాణసామగ్రిమరుఁడు వేగ
వేద నా ద్వీపమును జేర్చు వేడ్కకొఱకు
నీల గగనాబ్ధి జలదకల్లోలములను
బాలశశి యానపోతంబు పరిభవిల్లె.

వాతేరితంబైన వంశపుంజము రేఁపు
రాపిళ్ళకిఱ్ఱను రవళిదప్ప;
అరకంట నిదురించు చాకుచలించిన
నులికియార్చెడి పక్షియులివుదప్ప;
తొనికి బండలజాఱి తుంపరముత్యాలు
వెదచల్లు సెలయేటి రొదలుదప్ప;
పగలెల్ల గుహలలోఁ బడియుండి రాతిరి
ఎఱకేగు మెకముల యెలువుదప్ప;

శాంతనిశ్శబ్దతా లక్ష్మి సంతసమున
గిరివనాంతర సామ్రాజ్యభరము మోచి
సకల జీవసుఖస్ఫూర్తి సలుపుచుండెఁ
జీమచిటుకని యన్నను శిక్షగలదు.

సంజ కెంజాయలుడుగుట, సంతమసము
లలమికొనుటయుఁ బక్షుల కలకలములు
శీతలానిల సంస్పర్శ శిశిరకరుని
రాకపోకలు నెఱుఁగ దారమణి యపుడు.

భావనారూఢ మిథ్యా ప్రపంచమందు
సంచరించుచునుండె నాచానమనము ;
బాహ్యవిషయాను భూతికి బాహ్యయౌట
వానమబ్బులు గ్రమ్ముట గానకుండె.

అరరె! యిదేమి చిత్రమొ వియత్తల మంతయు నీల నీరదా
కరమయి తారకానికర కాంతుల సైతముగోలు పోయి శ
ర్వరిని మఱింత సాధ్వసకరంబుగఁ జేసెఁ ;
బృషన్నికాయముల్
తలచుగరాలు చుండెను గులాయములం
ఖగముల్ వణంకఁగన్.

కన్నులకున్ విద్యుల్లత
క్రన్ననమిఱుమిట్లు గొల్పఁ గంపితయయి యా
కన్నియ దిగ్భ్రాంతిని దా
నున్న విధంబేమియనుచు నుమ్మలికమునన్.

అటు నిటు పాఱఁజూచి జలదావృత యామినిగా నెఱింగి య
క్కట, తిమిరంబునల్గడలఁ గాఱుకొనెం, గనుగానరాదు, మి
క్కుటముగ వానపట్టె; మెయికంపిలెఁ జల్లని కొండగాలికిం,
బటములనీరు జొబ్బిలె, నుపాయము సాయముగాన నిత్తఱిన్.

ఎంత నిశియయ్యెనయ్యయో, చింతఁ జిక్కె
యెఱుఁగ సంధ్యయడంగుట, నిరులుగ్రమ్మ;
కెఱలఁబోఁగల నొంటిగ నీభయాక
రమ్ములగు కొండలోయలఁ బ్రాంతరముల.

నను జింతించుచుఁ దండ్రి యేమనునొ, యేనాఁడైన నే
నొంటిఁగా
నన మధ్యంబుననుంటి నేనిశల, నీనాఁడేమొ దుర్బుద్ధి రేఁ
చినయట్లాయె; మృగంబులేవయిననం జెండాడెనో యంచుఁ బా
యని శోకమ్మునఁ గుందునో, కనలునో యత్యంత
మీచేఁతకున్.

నను నన్వేషించువనిఁ
జనుదెంచి తమోనిరుద్ధ చక్షుండయిబా
టనుదప్పి జనకుఁడేగతి
ఘన కాంతారములఁ జొచ్చిగాసిల్లెడినో.

తన యనుగా జనించి యిటు తండ్రిని గష్టము పాలుసేయఁబూ
నిననను వంటి దంట లవనిం గలరే యెవరైనఁ; బిన్ననాఁ
బ నె జనయిత్రి వోయిన దిటంబగు కూర్మి కొంత లేక సా
కెను బడరాని పాటులకుఁ గేవలమూర్ఖ గుణైయయ్యె
నయ్యయో.

మంజులారామ వీథులు మనము నెంతో
సంతసంబునఁ దేలింప జాలియును ని
రంత శోకార్తుఁ డౌ తండ్రి స్వాంత మందు
నిస్తులానంద శాంతుల నింపలేవు.

జ్ఞాన సమాశ్రయంబగు విశాలలలాటము శోకలాంఛనా
నూనవళి ప్రభంగముల నొప్పటియెం; బొర లెక్కె కన్నులీ
షాని శితత్వముం దొలఁగెఁ; జంచలభావము నొందె నాత్మ; తం
డ్రీ, నెలవయ్యెనీ తనువు లెక్కదొలంగిన యంగపాళికిన్.

అట్టినిన్నున్ వయః పరిణతాంచితకుంతలు, సాధుచిత్తునిన్
దిట్టతనానఁ గష్టములదించితి, ముంచితిదుఃఖవార్ధి, నా
యట్టి యదృష్ట హీన తనయంగను తండ్రికి శోకభారసం
ఘట్టన గల్గుటబ్బురమె ; కష్టములొంటిగ వచ్చునే యెటన్.

అని జనకున్మదిం దలఁచి యారటఁ గూరుచు నీరజాక్షి దృ
ష్టిని బ్రసరింప నీయకకడింది గలంచెడు బాష్పపూరముల్
గనుగొనలందొరంగి చిఱు కాల్వలుగట్టఁ గుటీరసీమకుం
జనఁ దమకించునంత నొక చాయను లవ్వని కూఁత రేఁగినన్.

వినియది యేమటంచు నతివిస్మితయై లలితాంగి యంతఁ ద
ద్వననికట ప్రదేశములఁ బాఱఁగఁ జూచి చలత్తటిల్లతా
జనిత నితాంత కాంతి, గిరిసాను తలంబుల నున్న గొఱ్ఱెలం
గనె శునకంబు మందచెడగా నెడమాయక వెన్నడింపగన్.

వెన్నిధిఁ గాంచినట్టి నిఱుపేద విధంబున సంతసించి యా
కన్నియమందఁ జేరి తమ కమ్మునఁ గాపరి కుక్క నెత్తిపై
కొన్నదయన్ శిరఃస్థలము గోళులదువ్వుచునుచ్చుగొట్టుచున్
మిన్నకముద్దు వెట్టెనుదమిన్ శునకంబు గదల్పఁబుచ్ఛమున్

అట పయిగొాట్ట్రెలఁ గనుగొని
కట కట! సగమాయెమంద; గాఢాంధమునం
దేటు చెట్టు పుట్ట కొాకటయి
తటములఁ గ్రమ్మరునొ పులులు త త్తరపెట్టన్.

ప్రాచి వెలివాఱ నిద్దుర లేచి, కొండ
దండ నడయాడు తజెపి లేయెండలఁ జలి
గ్రాఁ గుచుంబోయి వెదకెదఁ గాననముల
మందఁ జెదరిన గొాజియల కందువలను.

అని చింతించుచు నంధకార బలమత్యంతంబు శంపాలతా
జని తాశాంత విభావిరామమున హెచ్చంగొాంత సేపాఁగి,త
ద్వన వల్లీ విచలత్పలాశ నిపతద్వర్షాంబు బిందూత్కరం
బనయంబుంబయి రాలిఁ గంటకితమై యంగంబు కంపిల్లగన్.

జాఱునటంచుఁ బాదములు, చట్టుల మెట్టలదారిదీయు, నా
చేరువఁ జేతికఱ్ఱనెడసేయక తట్టును బుర్వు పుట్రలున్
దారుల నుండునంచుఁ; బెడదారులఁ బోయెడు గొాఱ్ఱెపిల్లలన్.
సారె కదల్చి కొంచు నగచాట్లకులోనయి, గుండెదీటునన్.

అడుగడుగున నొక యాపద
జడియక తప్పించుకొనుచు శాతోదరి పెం
జడినుబ్బి పాఱువాఁగులఁ
గడచుచు మలదాఁటి, యలసి, క్షణమటునిలువన్.

జలదముఁ జీల్చికొంచు నొక చంచల చంచదుదార కాంతి ది
క్తలములవ్రేలు సంతమస కాండములం దొలగింపఁ జెంగటన్
జలజవిశాల నేత్రగనెఁ జారుశరీరు వికీర్ణ కేశు ను
జ్జ్వల రుధిరాంక చేలుఁ గటిబంధనివిష్టనిశాత ఖడ్గునిన్.

వ న కు మా రి

౨

వనిత గనుఁ గొన్న వీరుండు వనములందు
మున్నె సరిదారిఁ దప్పి తా నెన్నొ యెడలు
దిరిగి వేసారి, దూరాన వఱలు నెగడిఁ
గాంచి యచ్చోటి కేఁగంగఁ గౌతుకమున.

దారిని బోవుచుండ నొకతట్టున గొఱ్ఱెలకూయి వీనులం
గూరిన నీప్రదేశమున గొల్లలు కాఁపుర ముందురంచుఁ దా
నారవమే దెస న్వినియె నయ్యెడ కేఁగుచునుండ నొక్కచోం
జేరువ భీతచిత్త యొక చెల్వ గనంబడె మంద వెంబడిన్.

కని, విసుమానమంది తనకన్నుల నమ్మగఁ జాలకీ నిశీ
థిని నిబిడాంధకారమునఁ దీవ్రపు జల్లులఁదోఁగి గొఱ్ఱె మం
ద నెలఁత యొర్తు దోల్కొని చనందగు కారణమేమటంచుఁ దా
ననుకొని యంతయుం గనఁగ నానరపాల సుతుండు నిల్చినన్.

అచ్చెలువయుం దటాలున
నచ్చట నవమూర్తిఁ గాంచి యాశ్చర్యమునన్
రిచ్చవడి యంత సాధ్వస
మెచ్చఁగ దేహంబు వణఁక నిలపై నొరగెన్.

ఒరగిన కాంతఁ గాంచి యయయో! ననుఁ గన్గొని యేమొ భీతయై
ధరపయిఁ గూలెనీ తరుణి; దాపున నెయ్యెడ వాసయోగ్యమౌ
నిరవులు గానరావు; మఱి యెచ్చటి కేఁగునొ, లేక కొండ ద్రి
మ్మరులవలె న్వసించునొ క్షమాధర ఘోరగుహాంతరంబులన్

లలిత నవీన యౌవనవిలాసము లొల్కెడి ముద్దరాలి గా
త్రెలను గఠోర కంటక దరీముఖ భీకర శైలసాను భూ
ముల నిటు మేపఁ బంచెనయొ మూర్ఖుఁడెవండొ; సుమంబు నెవ్వఁడేన్
దలనిడి క్రోకపాదములఁ దాచునె రూపునశించిపోవఁగన్.

అనుచు దదీయ శోచ్యదశ నాయువకుండొక తెప్పపాటు చిం
తన మొనరించి మంచుచలి తాఁకున నింపఱు వారిజంబు రీ
తిని దలపించుచున్న యువతీమణి నల్లన నెత్తి, జల్లు పె
ల్చిన నమలంబుగందగు శిలాతలమందు పవిష్టఁ జేసియున్.

ఆనుగాఁ దానుగూర్చుండి యతివశిరము
రొమ్మునకు మోపుకొని, మోము గ్రమ్మియున్న
యలక కింజల్కములనొత్తి యల్లనల్ల
నిమిరి, తలపోయుచుండె దుర్నియతిగతుల.

నిరపాయకరుల నుపకృతి
పరులై వర్తించువారిఁ బావనమతులం
బొరయును గష్టములిల ము
ష్కరులను జేరంగఁబోవు సాహసులనియో!

జలజలముత్యపుణ్ జిగిరసంబులువాఱెడి యూటనీటి కా
ల్వలు పలుమాఱు తాలవలవంతలఁగుందుచు శీకరాస్ర సం
కలితములై మనోవ్యథలు గానము సేయఁగ వార్షికాంబు క
శ్మలత వహించు వాహినులు సాగునుగాదె నిరర్గళంబుగణ్.

యామినీకాంత శోక బాష్పాళియనఁగఁ
బారిజాత ప్రసూనముల్ ప్రత్యూషమున
మందశిశిరా నిలాహతి గ్రిందికురల
నిలిచి యుండవె తెల్లుపూల్ నెలలకొలఁది.

వెలఁది తలపోరలఁ ద్రిప్పెను ;
బలుమఱు నిట్టూర్పు విడిచె భావభరంబుల్
వెలికూర్చుచున్నదోయన ;
తలపులు చెదరంగనీక తాఁబోరాడెన్.

కోరకములువిచ్చుతీరుగాఁగ నిమీలి
తాక్షులల్లఁ దెఱచి యా లతాంగి
వలియడంగ మేను వలిపముతో నద్దు
సదయుఁగాంచి చకితహృదయయగుచు.

పలుకను నోరాడక యెం
దులఁ దాఁగూర్చుండి నదియుఁదోఁపక తుదకుం
గలగని మేల్కని నట్టుల
నులికిపడుచు లేచె దరుణి యుద్వేగమునన్.

ఏ యెడనున్నదాన, నిటకెవ్వరు దెచ్చిరి, నవ్యరూపముం
బ్రాయముగల్గు నీ వెవరు?, స్వప్నమొ! లేక నిజంబె యౌనొ! మా
నాయననుం గుటీరముఁ గనందగుదారెది, శోణితాంకితుం
డై యువకుండుదోఁచె నపు, డాతఁడె నీవని సంశయించెదన్.

అనవిని యాకృపాహృదయుఁడంగనఁగాంచి లతాంగి, సాధ్వసం
బునఁ బయిలోడనేల, వెఱపుం గలిగించు పదార్థ మెద్దియున్
నిను స్పృశియింప లేదు; జననీ జనకుల్ వసియించు గేహ మీ
వని నెట నున్నఁగాని తడవంబని లేదిఁక నిన్నుఁ జేర్చెదన్.

కాని మఱొక్క ప్రశ్న యడుగందలకొంటి, నభీష్టమైన చో
దానికి మాఱు పల్కుమనఁ, దన్వి యనూహ్యమనోనురక్తి నే
మానక విన్నవింతు ననుమాటకు నాతఁడు సంతసించి యో
చాన, నిశీథినిన్ మలలచక్కిని గొఱ్ఱెలఁ దోలనేలొకో?

తెలుపుమాయనఁ; జిత్తమ్ము కలఁక దేఱి
గొఱ్ఱె కదుపులు వోవుట, వఱ్ఱు వాఁగు
చెట్టు పుట్టలు వెదకుట, చెలియ యొంటిఁ
జంత్రమాన్పడియుంట వచించెనంత.

ఆమృదుముగ్ధమైన వచనామృతముం దమిదీఱఁ గ్రోలి యే
మేమొ దలంచుచున్ వలపులీను విలాస రసాకరంబునం
దామతి మంతుచూడ్కి కనయంబు మెఱుంగులు
తెప్పవేయ శో
భామయి మూర్తి దీవిపయి భావవిహారము సల్పె నాతఁడున్.

అసితసూత్రంబులం గూర్చఁ బసలుగుల్కు
మంచి ముత్యాల సరములు మదికివచ్చుఁ
గన్యకా చూర్ణకుంతలాగ్రములనుండి
తొలఁకువర్షాంబుబిందుల చెలువుగనఁగ.

వానజల్లుల వలువలు మేను దడిసి
నీరుచిల్కు నొయారంపు నీరజాక్షి
తియ్యదేనెల సోనలఁ దిరుగుచున్న
చైత్రమాసపు వనలక్ష్మి సౌరు గేరు!

అని యిటు మెచ్చుచుండ నతఁ, డంగనలోఁ దలపోయు నీతఁడీ
వనముల కేలవచ్చెఁ గరవాలము దేటికి, నెత్తు రేమి, నా
యన యటువంటి వారె ధరయందు వసింతురటంచు నెంతు నీ
మనుజుని దేహసౌష్ఠవసమంచితరూపము తండ్రికున్న దే!

ఫాలతలమున ముడుతలు పడుటలేమి
దీనభావమ్ము మోమున నూనుకొనమి
వెంట్రుకలు పండినొసటిపై వ్రేలలేమి
నెసఁగునాకృతి భేదమ్ము లిరువురందు.

ఇతనిఁ దిలకింపఁ దిలకింప నేమొగాని
పూర్వ దయాకులత్వంబు పొడవడంగి
జనక సందర్శనంబున మనము పొంగు
నటులఁ బ్రణయోదయమ్మయ్యెనని తలంచు.

అవని జనకునికన్నను నన్యమైన
మనుజరూపంబుఁగాంచి యా వనకుమారి
స్వీయజీవితకావ్య ప్రవృత్తియందు
నభి నవాశ్వాసరచనకు యత్నపడియె.

క్రొత్త యనుభూతి బలమునఁ జిత్తమందు
నవనవాశయ ఘూర్ణణం బవతరింప
మునుపు సంకుచితంబుగఁ బొనరుజగతి
విరివిగాఁదోఁచెఁ ద్రుటిలోన వెలఁదికపుడు.

కనుగొనెంచి నవప్రపంచమనియెం గంజాక్షి యావీరునిం
గని, యాలోక నివాసులెల్ల భయముంగల్పించు ఖడ్గంబులం
గాని చేలంబులు శోణితాంకితములై క్రూర ప్రచారంబులన్
దినముల్ పుత్తురె చెప్పుమా, జనకుఁడీ తీరుల్ వచింపం
డుమున్.

నిన్నుఁ గన్నుఁగొన్న వికసింపనున్న సుమము
రీతి పొడకట్టు; మాతండ్రి, యా తపమ్ము
హతినిశోషిల్లి వృంతసంచ్యుతిని బొందు
సాంధ్యకాలపుఁ బువ్వనా సడలుచుండు.

వెలఁది వచించుపల్కులకు విస్మయమొంది, యిదేమిజన్మమా
ది లలిత పుష్పపత్ర తరుదీప్తి మనోహరమైన కానలం
జెలియవసించెనో మనుజజీవిత తత్వమెఱుంగదో, భువిం
గలిగిన మంచి సెబ్బరలుగాంచ దమాయిక యంచునిట్లనున్

సకల తారాశ్రయంబైన చదలుగనఁగ
నెంత విరివియై చూపట్టు నిలయునంతె;
జన్మమరణముల్ రెండు విశ్రాంతిలేక
జరుగు చుండును నీ ప్రపంచంబునందు.

జననమునొంది, తల్లి తమిసాఁకఁబెరెంగి, విముగ్ధశైశవం
బున మది నెట్టిదుఃఖమును బూనక యాటలఁ బ్రొద్దుపుచ్చి, యౌ
వన సమయంబునన్ విషయవాంఛలఁ దేలి, జరాగృహీతుఁడై
మనుజుఁడు లోకజీవనముమాని చనుంబరలోకమంగనా.

అనిన విని లతాంగి యనెనాదుస్మృతి పథ
మంటియుండు శైశవానుభూతి ;
దానిఁ జింత సేయఁ దనరుఁ గన్నులఁ గట్టి
నట్లు బాల్యచర్యలన్ని యిపుడు.

గిరిఁదీరంబులనల్లి, ఘుంఘుమరవాకీర్ణ ప్రవచ్ఛారు ని
ర్ఝరిణీ శీకరపోషితంబులయి యశ్రాంతంబు సౌరభ్య బం
ధురతంజిల్కు లతావితానములఁ బ్రత్యూషంబునం జేరి సుం
దర వర్ణాంకిత పక్షముల్ గలుగు సీతాశోకముల్ పట్టుదుర్.

స్వచ్ఛముగఁబాఱు సెలయేటి జలమునందు
ఆకుపక్కెలు త్రుళ్ళింత లాడుచుండఁ
గలువపుప్పొడి నెత్తావిఁగ్రమ్ముచుండ
మునుగుచుంటిని ; జేపలఁ బుణుకుచుంటి.

గొఱ్ఱెపిల్లల నమ్మలఁ గూడఁ గదిపి
పాలుత్రావించి యావలఁ బట్టుపఱతు ;
ఎన్నిముద్దులు పెట్టిన నేమి యనవు ;
అట్టి కొదములె పసినాఁటి యాటచెలులు.

కన్నెవచింప నిట్లుతమకమ్మున శూరుడు పల్కుముద్దియా
మున్నెపుడైన నీవు వనభూములుదక్క బహిఃప్రపంచముం
గన్నది లేదుగాన ధరఁగల్గిన చిత్రములెల్లఁజెప్ప నీ
తెన్నున సాఁగదింటికడఁ దెల్పెద వేగఁగదల్పు గొత్తెలన్.

వనభూమిన్ గృహమేప్రదేశమునదైవాలున్, నినుంగాంచకే
జనకుండెట్లు తపించువాఁడొ, జననీసంతాపపాథోధికిం
గననౌనే యొకమేర ? యేల తడయంగళ్యాణి, రావమ్మ ని
న్గని దుష్టాత్మకుఁడేని గీడు దలపన్ యత్నించునే యన్నఁడేన్.

కరుణాకలితర సోక్తులఁ
దరుణుఁడు భాషింపఁబాలఁతి తరళాక్షులలోఁ
బొరలుచు బాష్ప కణావళి
యురలఁగ గద్గదరవంబు లొప్పగఁ బలికెన్.

పాలుద్రావెడు చిన్నారి ప్రాయమందె
మరణమొందెను జనయిత్రి, మాన్య, నాకు ;
నదియునేఁగన, నాన్నయే యనిమెనెపుడొ ;
తల్లు లందఱుఁ జత్తురో ధరనుజెపుమ.

తల్లులేగాదు, పుట్టిన యెల్లప్రాణి
కోటులకుఁ జావుసిద్ధంబు పాటలోష్ఠి;
యెవరెవరి యాకు పైఁడేలు నింతలోన
వారు చనుదెంతు రఖిలంబు వదలిపెట్టి.

అనవిని యాలతాంగి వ్యసనాకుల చిత్తతనిట్లు పల్కెనో
మనుజవరేణ్య, యీ విషమమార్గము దప్పదొ నీవు నేను మా
జనకుడు స్వర్గముఁ మృతివిషాదము నందుట, చాలునోయి యీ
మనమెరియించు బోధనలు మందగదల్చెదఁ బోదమింటికిఁ.

నావిని యట్లుకాకని వనంబుల గొఱ్ఱెలఁ దోలికొంచు శం
కా విలమా నెలంత దరినవ్వల నివ్వల ముందు వెన్కలం
గావలమైన సత్త్వతతి గన్పడునంచుఁ గృపాణిపాణియై
పోవుచునుండె నప్పురుష పుంగవుఁ డామెకుఁ దోడునీడయై.

వ న కు మా రి

3

అనయము నింపుగన్ సుమలతావళి చెట్టులకల్లి మేలు క
ట్లను దలపించు కానన తలంబునఁ దాళపలాశశాల వృ
ద్ధ నరుఁడొకండు వెల్వడి వ్యథాభరకుంచిత ఫాలభాగుఁడై
కనదనలంబు నం జిడుగు కంపలువైచుచు, వెచ్చనూర్చుచున్

పలుమాఱు లేచు; నటునిటు
నలుదెసలం జూచు; యోచనన్ నిశ్చలుఁడై
నిలఁబడు; కలగని మేల్కొను;
కలతవడున్; లోని కేఁగుఁ; గ్రమ్మఱ మరలున్

అఱువది వత్సరంబులకు నవ్వలిమాటయెగాని లొచ్చు లే
దరయఁగఁ బ్రాయమాతనికి, నాయతఫాలము దీర్ఘబాహువుల్
గరము వెడంద వక్షమును గంధరయొత్తు శరీర సత్త్వ ని
ర్భరత నుపన్యసించు; మదిరంజిల దెప్పుడు శాంతి సుంతయేన్.

హరిణచర్మమ్ము పఱచిన యరుఁగుమీఁదఁ
గూరుచుండి యా వృద్ధుఁడు కొంతవఱకు
నట్టెయుండి చివుక్కున ద్వారసీమ
కరిగి యటుచూచి యొక కొంతయాలకించి.

రేయిసగమయ్యెఁ, దడవేమొ ప్రియకుమారి
రమ్మ, యనిపల్కెఁ బ్రత్యుత్తరమ్ము రామిఁ
బవనకంపిత పర్ణనిస్వనమటంచు
నతఁడు చనులోనికెంతొ హతాశుఁడగుచు.

మునుపటి యట్టులశోకము
తనునలమన్ వేదిమీఁదఁ దడవుండి స్మృతిం
దనరెడు పూర్వోన్నత్యము
మనమునఁ దలపోసికొంచు మాటాడుకొనన్.

కనుఁగొనవచ్చునే సమయగర్భము నందెటువంటి చిత్రముల్
జననమునొందునో, యపరసాంధ్య విలేఖిని పశ్చిమాశనే
దినమున నెట్టి రూపములఁ దీర్చునొ చెప్పగనౌనె సత్కవీ.
శునికినిసైతము; ప్రకృతిసూత్రసమన్వయ మూహకందునే.

పుడమిని బ్రాఁకు పురుఁగుఁజీఱుపుల్గులపుల్గునుడేఁగ, దాని వ్యా
ఘుఁడు నిజపోషణార్థమయి త్రుంచుఁ; బరస్పర మిట్లె పోరుచే
పడి యిహలోకజీవనము ప్రాలుఁదనంతన హెచ్చులొచ్చులం;
గడిమినె యాశ్రయించుఁగలకాలము నైహిక భోగసంపదల్.

వననిధి నూర్మికల్ పఱచు పందెములం దిలకింప లోక జీ
వనపు రహస్యముం దెలియవచ్చును, ముంజరియించు వీచికం
జెనకును మీఁది పెందరఁగ; చేడ్పఱుచు న్మఱియొండు దాని; నై
జనియతి నిట్టులే భువనచక్రము శేషము సంభ్ర మించెడున్.

పరిణామశక్తి శాశ్వతముగఁ గాల చ
క్రమునకు మనుజ సంఘములఁగట్టి
త్రిప్పుచుండుటచే నొకప్పుడు కొన్ని సం
ఘము లుత్తమస్థితి గలిగియుండు;
మఱికొన్ని యధమ సమ్మానంబు నొందును
నవియె విజృంభించు నవలఁదొడరి;
సమయ చక్రాహతిఁ జదునైన రాజ్యమ్ము
లెన్నియో చారిత్ర మెఱుఁగఁగలదు

ఆదిమధ్యాంతరహిత కాలాబ్ధియందు
నిట్టిమార్పులు బుడగల యట్లు లుండు;
నిన్ని తలపోయ నా మదినున్న యూహ
పట్టులేక యభ్రమియించు బహుళగతుల.

పరులకునోడి రాజ్యరమ, బంధులవీడి, సమస్తసౌఖ్యముల్
దొఱఁగివనీ నివాసమున దుఃఖమునొందు చునేకపుత్రి సుం
దరి సుమకోమలం బ్రకృతి తత్త్వమెఱుంగని ముద్దరాలిని
త్తెఱఁగునఁ గోనలన్ గిరులఁ ద్రిప్పుచునుంటిఁ గఠోర చిత్తతన్

రాజ్యభోగంబులొందు ధరాతలేంద్రు
నన్నుఁ బరవీర భైరవుఁ జిన్నపుచ్చి
వన నివాసంబునకు నలవాటుపఱిచె
నౌర! దుష్కాలమహిమ; యేమనఁగవచ్చు.

నాకయి పలవింపను బ్రే
మాకలితార్ద్రహృదయఁగు సుమాంగి సుతం గ
ష్టాకులమతిఁ జేసితినని
శోకించెదఁ జిత్తకళిక శోషిల్లంగన్.

పట్టుపొత్తులలోనఁ బన్నుండుగతిమాలి
 పులితోలుపై మేను మోపవలసె;
సౌధోపవన కేళిఁ జరియింపనోఁచక
 గిరులఁ గాననములఁ దిరుగవలసెఁ;
గనకాంబరంబులఁ గై సేయుసిరిలేక
 మోటుకంబళిమేన మోయవలసె;
నంతఃపురీ భోగ మనుభవించుటలేక
 పర్ణశాలలఁ గష్టపడఁగ వలసె;

ఆఁకలెట్టిదో యెఱుఁగక యావుపాలు
కండచక్కెఱ యుక్కెఱ కమ్మనేయి
పొగయు కలమాన్నము భుజింపఁదగిన తనయ
కసవుకూశులనర పొట్ట మెసవవలసె;

రాజ్యసంచ్యుతుఁడైన ధరామహేంద్రు
తనయ తానంచు నెఱుఁగదు వనకుమారి;
పలవరింపదో చిత్తమ్ము పగులనెప్పు
డైన సత్యమ్ము తెలియంగనైననయ్యొ.

ఏమొకో యింత సేపు వఱకెయ్యెడ నున్నదొ ముద్దుపట్టి, పెన్
బాములుఁ బుర్వులుండిరుగు బాటల, లోయలఁ గ్రూర
సత్త్వముల్
వేసఱు బొబ్బరించు; గదలించిన గొఱ్ఱెలమంద పెంజడిం
బోమరలింప లేకిడుమఁ బొందుచునున్నదొ చిమ్మచీఁకటిన్.

అని యిటు వృద్ధరాజు తనయన్ వెదకంగఁ దలంచి తీవ పం
జును వెలిగించి చేకొని ముసుంగుగఁ గంబళి గప్పి చిట్కుమం
చనయము వర్షబిందు తతులాకులపై దిగజాఱి రాల న
ల్లన వనదుర్గమాంతరములం జనుచుండగ నొక్కచోటునన్.

ఎల గురివెంద వల్లిక లనేక విధంబుల నల్లిబిల్లిగా
మెలిగొనియుండ నందు మిడిమేలపు శల్యమృగంబు శాబకం
బులగని సొమ్మసిల్లి యరమూర్ఛఁ బరుండి తటానఁ జెంగటన్
వెలుఁగును గాంచి తత్తఱము పెల్లడరం బొదదాఁటె రివ్వునన్

తనలోఁ దాసుకుమార బాలికకుఁ బ్రాప్తంబైన యిక్కట్టు లె
ల్లను జింతించుచు డోలికా చలన లీలం గేరు చిత్తంబుతోఁ
జను వృద్ధున్ వెను చక్కిఁ బిక్కలదరన్ శల్యంబు కొమ్మెత్తి పె
ల్బునఁ గూలంబడ డొక్కలోఁ బొడిచెఁ గీలాలంబు జొబ్బిల్లగన్.

పోటున రక్తపూరములు పొంపిరివోవఁగఁ జేల పొత్తులం
బాటిగ నద్ది నొప్పులకు వందురుచున్, సుతనెట్లుగాంతు ని
ప్పాటును దెచ్చిపెట్టెఁగట! పాపపు దైవము నిర్దయామతిన్;
ఓటమి నాఁడె పోరమృతి నొందినఁ గష్టము లిన్నిగల్గునే.

పరభూమీశుల సంగరాంగణములన్ బాహాబలస్ఫూర్తిఁ గ
ర్కర ఖడ్గంబునఁ ద్రుంచుటో, యరులచేఁ బ్రాణంబు
గోల్పోవుటో
సరియౌ క్షత్రియ వీరపుంగవునకున్; సామ్రాజ్యముం బాసి ని
ర్భర శోకమ్మునఁ గాననాంతరములన్ వాసింపగాఁ జెల్లునే.

అనయము మత్కుమారి నయనాంచల ముగ్ధ విలోకనామృతం
బున ననుముంచుచుంటఁ బ్రియపుత్రికినై కడగండ్లనొందియున్
మనుటయుఁ బూర్వ పుణ్యమని మాటికి నేననుకొందుగాని జీ
వన సుఖమిచ్ఛగించి వనవాస మొనర్తునె యట్లుగాని చో.

చిఱుత తపమ్మునుండి వనసీమలఁ గొండల నుంటలోకమే
యెఱుఁగని ముద్దరాలుసుత; యేగతి నేమృతినొంద నొంటికాఁ
పుర మొనరింపనోపు వెఱపుం గఱపించు వనాంతరమ్ములం;
బురమున కేగియైన నొకపూట వసింపఁగఁ జాలునే కటా!

పరిణయార్హ వయస్కయుఁ బ్రణయజలధి
నోలలాడెడు పూతేకు టోడతనయ
భీకరారణ్య తలముల బెగ్గలింప
మఱుఁగు పఱచునో మరణంపు మబ్బునన్ను.

ప్రజల యత్నంబులెల్ల నిష్ఫలములయ్యె;
హితులతంత్ర ముపద్రవ హేతువయ్యెఁ;
దలఁచినది మున్గెఁ; దలవని తలఁపుదేలె;
ఏమిసేయు నరుఁడదృష్ట మెదురు దిరుగ?

అల్లు పందిరి నెడబాఁప నలరు తీవ
పట్టలేకయ యటు నిటు ప్రాఁకురీతి
మరణ మొందగ నేను, నిర్భరతరార్తి
నెటులఁ బెఱపంచలం బ్రాఁక నేఁగుఁబుత్రి.

అనియిటు, తేలుగుట్టి నటులాఁగని పోటులు డొక్కలోఁ గలంచిన నిలుసేర నెంచి యిలఁజేయిడి లేవఁగడంగఁ గన్ను లల్లనఁ దిరుగంగసాఁగె; నోడలం జెఱు చెమ్మట లుప్పతిల్లె; దప్పినిగొని శక్తిచాలక భువిన్ శయనించె నతండు మూల్గుచున్

మరణము గాంతునంచిక౯ గుమారికి నెవ్వరు సెప్పువారలో
మరణపు శయ్యనైన నొకమాఱు ప్రియాత్మజ గౌఁగలించిము
మ్మరమగు కూర్మితియ్యమున మంజుల ఫాలము మూర్కొనంగ ని
త్తఱి లభియించు నే కటికదైవము, యంచు దలంచికుందెడి౯.

వ న కు మా రి

౪

మందను దోల్కొని వచ్చెడు
సుందరియును దరుణుఁడపుడు శుష్కపలాశ
స్పందారవమెటు వినఁబడు
నందాఁగుచు మరలఁ జనుదు రటవీ వీథిన్.

ఆరీతిం జనుదెంచుచుండ నొకచో నక్కొనలో గాలిలోఁ
దోరంబై పరికీర్ణమై మిళితమైతోఁ చెన్విరావంబు లా
ధీరుండా రవమాలకించి నిలువన్ దీనోక్తులున్ మూల్గులున్
ఘోరావస్థఁ గలంగు మానవుని పల్కుల్గాఁగఁ జూపట్టినన్.

కాంతఁ గనుంగొని యిట్లనెఁ
జింతా పీడితుఁడెవండొ చీఁకటికోనన్
వంతలఁగుందుచు మూల్గుచుఁ
బ్రాంతంబుల నున్నవాఁడు, వ్యథ యెట్టిదియో.

నిర్జనంబైన యీ కాన నేటివఱకు
నరుఁడెవండును చొరఁడు మానాన్నదప్ప;
నాకు సంశయ మొదవెడి, నమ్మజాల;
గుండె యీ గుబ్బుగా లోనగొట్టుకొనియె.

అని చెలివల్క నచ్చెలువ నచ్చటనుండగఁ బంచి ఖడ్గముం దనకరమందుఁ దాల్చి కడుధైర్యమునంజని యొక్కతావునం మనుజుఁడొకండు నేలబడి మాటికి లేవఁగడంగుచుండ మెయిం దనరెడి నొప్పిరాపిడికిఁ దాళక మూల్గుటఁజూచి యిట్లనున్.

అయ్యా, మీ రెవరివ్వనిఁ
గుయ్యిడు చుండెదరు; నేల గూలుట కిందే
మయ్యెను దెల్పుడు, నాచే
నయ్యెడు సాహాయ్యమున్ననది యొనరింతున్.

కరుణారస నిష్యందము
లరుసపు వాక్యములు వీను లలరఁగ విని యా
తురతన్ వృద్ధుఁడు కన్నుల
దెఱచి శరీరమునిగుడ్చి దీనతఁబలికెన్.

తలపని తలఁపుగ వచ్చితి
 తలకొంటివి రక్షకొఱకుఁ దడయక వని క
వ్వల కొంచెము దూరము చనఁ
 గలదు కుటీరంబు, నన్ను గడుపుమ యటకున్.

అలవుంగొని యా మీఁదట
 దెలిపెద నా చరిత సేద దేఱిన వెనుకన్;
బలహీనత మాంద్యమున
 న్నలయించెడు జాగుసేయ కటుగొని పొమ్మా.

అని యిటుపల్కుచు ముద్దుల
 తనయం దలపోసిపోసి తలఁగని దుఃఖ
మ్మునఁ గుంది వనకుమారీ
 యని యొక నిట్టూర్పువిడిచె నశ్రులతోడన్

వృద్ధుఁ డిటులఁబల్క వినియను యువకుండు
 వనకుమారి యెవతె? వనములందు
నామె యున్నదొక్కొ, యలఁతి ప్రాయముగల్గి
 గొఱెలమేప గిరులఁ దిరుగుచున్నె?

మృత్యుదేవత కోఱల మిడుకుచున్న
వాని కమృతంబు దొరకిన పగిదినలరి
ముసలి ఱేఁడను, గానల ముద్దు కూఁతుఁ
జూచినాఁడవె గొఱియల గానుచుండ.

అవునవునని తలయూఁచుచు
యువకుఁడు విస్మయమునొంది యుర్వీకిడా కాల్
దవులంగవంచి వృద్ధుని
యవయవములు హస్తపాళి నంటుచునుండన్.

మల నెటులున్నది నా క
న్నుల వెన్నెల, ప్రాణపద, మనుంగు తనయ, జ
ల్లుల వలివడి వడఁకుచు గొ
ఱ్ఱెలఁ దోల్కొని చీకఁటిని గిరిందిగఁగంటే.

సెలయేళ్ళ నెటుల దాఁటెనొ
పులులుం దోఁడేళ్ళు శివలు బొబ్బలు వెట్టన్
లలితాంగి చిత్తమేగతిఁ
గలఁగెను యని వృద్ధరాజు కటకట పడియెన్.

వందురఁబోకు మామె నిరపాయత నున్నది మందతోడ, నీ
వెందుకు మూల్గుచుంటి వచియింపవ దేమొకో వ్యాధి బాధచే
గుందెదవో, వనోర్వింబుఱగు ల్విషసర్పము లేవియైనఁ గా
టొందగ ముట్టెనో చెపుమ, యొప్పగు సేత యొనర్తమిత్తఱిన్

చెప్పక యేమిగాని మృదుచిత్తుఁడ, మత్సుతకీయుదంతముం
జెప్పిన నప్పుడే పొగులుఁ జిత్తము శోక విపాటితంబుగన్ ;
అప్పొలఁతిం గనుంగొన వనాంతరముం జొరఁబాఱుచుండఁగా
గుప్పున శల్యమొండిచటఁ గొమ్మునఁ గ్రుమ్మెను డొక్క నెమ్ములన్

నెత్తుట జొత్తిలె నంగము
చిత్తమ్ము త్తలమునొందెఁ, జెవులను గీమం
చొత్తెను శబ్దం బెద్దియొ,
బొత్తిగ దేహంబు సడలె మూర్ఛావిలమై.

అనవుడు వీరుఁడిట్లనియె నయ్యయొ, యివ్విధి నుండనూరకే
మనమిట జాగు సేయఁగఁ బ్రమాదము వాటిలు నేమొ, వేగమే
తనయను దెత్తు, నందఱముఁ దద్గృహసీమకుఁ బోదమంచు దా
నన విని వృద్ధుఁ డిట్లనియె నయ్య, కుమారికి నేమి సెప్పెదో.

జనకుఁడు కుక్షివేదన మసంగఁగఁ, దాళక మూల్గుచున్న వాఁ
డని వచియింపుమీ యనిన, నట్టులె కాక నియంధకారి కా
ననమున వేగ వేగ చని నాతుక భీతిలుచుండఁ గాంచి యో
వనిత, కదల్పు గొఱ్ఱెలను బల్కెదనవ్వల వృత్తమంతయున్.

నిను నన్వేషి[illegible]చు వని
జనకుఁడు ర[illegible]నుదర బాధ జనియించినఁ బో
వను రానుశక్తి చాలమిఁ
బనవుచుఁ బడియున్నవాఁడు పచ్చిక బయలన్.

ఇఁక నొక తెప్పపాటయిన నిందుఁ జరింపగ రాదు; పోదమో
సకియ గృహంబుఁ జేర ననస్వాంత మకాండము వ్రీలిపోయిన
ట్లొకటియు భావనన్ నిలుపనోపక యాఁపగ లేని శోకముం
బ్రకటము సేయు బాష్ప నికరంబుల గోళులమీఁటు చిట్లనున్.

కన్నుల్గానఁడు వృద్ధుఁడౌట, మఱి యీ కాంతార దేశమ్మునన్
మన్నున్మిన్ను నెఱుంగ రాక తమముల్ మార్గమ్ము రోధించి క్ర
మ్మెన్నల్ ప్రక్కల; నాన్న జల్లులవలెన్ మేనెల్లఁ గంపిల్లఁగన్
నన్నుం గానక కానల న్వెదకుచున్నాఁడేమొ శోకార్తుఁడై.

పొలతీ, చింతలనేల, వేగగొఱలం బోఁదోలు, మంభోదముల్
బలమయ్యెన్ దిశలందుఁ మార్గము, తరుల్ పల్లంబులున్
మిట్టలుం
దెలియన్ రావిట; శీతలానిలహతిన్ దేహమ్ముమ్రానయ్యె; భూ
స్థలి జాగ్రత్తగ మెట్టు మీ, జనకునిన్ దర్శింత మిచ్చోటనే.

అతఁడిటులఁ బల్కు నతివయుఁ జిత్తమ్ము
లేని కీలుబొమ్మలీల, గొఱలఁ
దోలికొంచుఁ జనియెఁ దోడురా యువకుండు
ఖడ్గపాణియగుచుఁ గడిమి మెఱయ.

జనకునిగాంచఁ జిత్తజల జాతముశోషిలి కాంతయున్ ఘనా
ఘన పతితాంబు బిందులటుఁ గాదరశాశ్రులు కంఠసీమకుం
దొనకఁగ నేడ్వఁదండ్రియును దొరపుటుమ్మలికంబుమ్రింగి యి
ట్లనియెను గద్గదస్వరముల స్ఫుటమై కరుణార్ద్రమై తగన్.

అమ్మా, ముద్దులగుమ్మ, యేల మలసంధ్యారాగముల్ వాయమే
ఘుమ్మల్ గ్రమ్మిగ నొంటినుంటివి, జడింగంపమ్ము వాటిల్లదే?
నెమ్మేన్ గగ్గురు నొందదే చలికిఁ; జన్నై యిట్లు వర్షమ్ము నం
జెమ్మల్ వ్రాలిన బాటలన్ నడువఁ; గొంచెమ్మైన భీతిల్లవే?

వనతరువాటికామృదుల పల్లవపాళుల సంజకెంజిగుల్
సన, నిను వేచుచుంటిని విచారశరాకులితాత్మతన్ సుధా
జనక మనోహరస్మితము చల్లెడునీరు చిరాస్యబింబముం
గనఁ గుతుకంబునం జెలఁగు కన్నులనించుకయప్పళించుచున్

వనతరుచ్ఛాయల వనధరచ్ఛాయల
నంధకారము సాంద్రమగుచు నెఱయ,
మార్గమ్ముగానక దుర్గమారణ్యానిఁ
బెడత్రోవ వట్టితో ప్రియతనూజ
గిరిగహ్వరంబుల హరిపుండరీకాది
మృగ గర్జలకుఁ జిత్తమెట్లడరెనో
పర్వ తాగ్రమునుండి పర్వెడు సెలయేళ్ళ
వఱ్ఱువాఁగులదాటఁ వలనుపడెనె?

నదిని పడిపోవువానికి నావయటులఁ
బూర్వ సుకృత విశేష సంభూతిచేత,
భవ్యుఁ డీతఁడు దైవంబుపగిది వచ్చి
నిన్ను రక్షించిననుఁ జేర్చెఁ గన్నతల్లి.

అనవిని, తనయయునేమో
జనకునకు వచింపఁబోవ జాగగునని యి
ట్లనియెను వీరవతంసుఁడు
జనకుని సుతఁగాంచి మధురశాంతరసోక్తిన్.

చనదు భాషింపనిటఁ బరస్వరము మీఱు
వాసమున కేఁగి సర్వంబుఁ బలుకవచ్చు;
వర్ష చిహ్నము లాకాశపదమునందుఁ
గలుగుచున్నవి పోదము కానదాఁటి.

అనుచు యువకుండు వృద్ధునినట్టియెత్తి
వీఁపుపై వైచికొని వనవీథి వెడలె;
వనకుమారియు గొఱ్ఱెల బాదికొంచు
నతిరయంబున నతని ననుసరించె.

చనిచని యొక్క చోదహాన సంస్థితిగాంచి, యదేకుటీరమం
చనుకొని దారిపట్టెను రయంబుగవీరుఁడు, పోనుబోను నా
తనికి లతాకుంజ వలితంబుగ నొక్కగృహంబు వెల్లునంని
గనఁబడెఁ దాపసాశ్రమ వికాసముఁజిల్కుచుఁజూడనందమై.

అంత వనకుమారి యనియెనిట్టుల నయ్య
యిదియె మా కుటీర మిందుఁ జొరుము.
దొడ్డిబెట్టి గొఱ్ఱె తుటములనేవత్తు
ననిన నట్లకాక యనియె నతఁడు.

ఆలయంబుఁ జొచ్చి యజినం బఱంగు పైఁ
బఱచి యుంటఁగాంచి బాగుపఱచి
వృద్ధునల్లదింపి వేదిపై శయనింపఁ
బెట్టి, యంత నాత డిట్టులనియె.

గొఱియల దొడ్డిఁదోలి యిటకుఁ సుమకోమల వచ్చునంతకుం
ద్వరితగతిఁ రచింపవలెబంధము, నట్టులొనర్పకున్న న
త్తరుణియుఁ గ్రొత్తనెత్తురులు ధారలుగా స్రయింపగాంచియు
ద్ధుర హృదయాకులత్వమున దుఃఖ పయోధిని మున్గిపోవదే.

అని యీరీతి వచించు నయ్యువకునయ్యా, యేలబంధంబు, పో
యెను గీలాలము రక్తనాళముల, నింకేలీల నా ప్రాణముల్
మనునిమ్మేన, వృథాప్రయాసపడఁగఁ లాభంబె? నిస్సత్వభా
జనమయ్యెఁ సకలాంగకంబులును; వాచాశక్తి జీర్ణించెడిఁ.

అనిపల్కి, యంత వృద్ధుఁడు
మనమునఁ దలపోసి యిఁటుల మందాస్ఫుటలీ
లను వచియించెను గన్నుల
దోనికి శ్రుతి పుటముల నశ్రుతోయముజాలన్.

కడచెను బదునే డేఁడులు
పడితిమి పడరానిపాట్లు వనసీమల, మా
యిడుమలకు లెక్కగలదే
కుడిచితిమి మునీశులట్లు కూరలుఁ గాయల్.

నావిని వీరుఁడిట్లనె మనంబనుకంపవహింపఁ, బూజ్యుఁడా
యీవనభూమి నేల లలితేక్షణతో సుకుమార బాలతో
నే విభవంబుగోరక మునీశులలీల వసింతు చెప్పుమా
నావుడు వృద్ధరాజనియె నమ్రముఖం నిగుడ్చిచూచుచున్

ధరనష్టాదశవత్సరంబులు భుజాదర్పంబునన్ శాత్రవో
త్కరముంద్రుంచి ప్రజాప్రమోదకర సౌఖ్యస్ఫూర్తిఁ
బాలించితిన్;
నరనాథుల్ నను నిత్యముం గొలువ దిఙ్నాగాస్య పత్రంబులం
దరళామేయ యశోక్షరంబుల లసత్ఖడ్గంబునన్ వ్రాసితిన్.

కాల మహత్త్వ మెవ్వరికిఁ గాంచనశక్య; మొకానొకప్పు కా
ర్యాళి యయత్నలబ్ధమగు; నబ్బవుకొన్నిప్రయత్నయుక్తినేఁ
లీలలయించు భాగ్య; మవలీల దరిద్రతవోవు; నిట్టులే
తేలును మున్గుఁగాల జలధిన్ సకలంబును నస్వతంత్రతన్.

కష్టజీవితు కన్నీటి కాల్వనైనఁ
గాలచక్రము నిలువదు కనికరమున;
ధారుణీపాల పాలనదండమునకు
వెఱచి యాఁగదు; త్రుటియైన విరతిగొనదు.

కాలసాగర కల్లోలకాండ చలిత
తృణగణంబులు ప్రాణులు; స్థిరత లేదు;
రాజ్యములు, సంఘములు, నాగరకతలెల్ల
నిట్టిన్యాయమునన్ భ్రమియించుచుండు.

ఎవని విశ్వాసపాత్రకుఁడే యటంచు
నాత్మనమ్మితి నాయమత్యాధముండు
పరనరేశుని కేకాంత భక్తుఁడగుచు
స్వామి వంచించె ప్రబల సంగ్రామసీమ.

పరధరణీశుఁ డొక్కరుఁడు బాహుబలోద్ధతి మీఱఁ గేరియు
ద్ధుర పృతనాసమేతుఁడయి దుర్గము ముట్టడివేయ మంత్రి మా
పురముననున్న సైన్యములఁ బోఁబనిచెన్ మిషబెట్టి పట్టణాం
తరమున కయ్యెడం; గపటతంత్రుని మంత్రి నినమ్మి కూలితిన్.

తరుణమునందు నన్విడిచి దాయలకున్ విజయంబు గూర్చము
ష్కరత వహింపఁబోని బలశాలురు యుద్ధకళాఘ్యులైన కొం
ద అపుడు స్వామిభక్తులయి దర్పమెలర్పఁగఁ దోడునిల్చి భీ
కర సమరప్రకారములఁ గాజియ వెట్టిరి శత్రుసేనలన్.

వైరులు బొమ్మలాలవలె భావముగోల్పడి యూరకుండ దు
ర్వార రణంబునన్ విమత వాహినులం గలగుండు వెట్టుచున్
ధీరులు మాపురప్రజలు దీర్ణపరాక్రమ కేళిలోలురై
పోరిరి మత్త పుష్కరులు పుష్కరిణిం గలగించునట్లుగన్.

అయినన దేమొ శత్రుజనమంతకు నంతకనంత్రమై సమ
జ్జయ శుభ సూచకారవము సల్పుచు వార్ధి విలోల వీచికా
చయములు మధ్యపర్వతపుఁ జాలులఁ దాఁకెడురీతి హేతులన్
హయరథ మత్తకుంభి పృతనామథనంబుగఁ దాఁకి రెంతయున్

నాకై ప్రాణము విడిచెను
వీఁకన్ మా సైన్యమెల్ల వీరస్వర్గ
శ్రీకమ్ముగ, నరుదెంచితి
నీ కష్టము లనుభవింప నే నివ్వనికిన్:

కొందఱు సైనికుల్ ప్రజలుగోరిరి విప్లవముం బొనర్చి నన్
ముందఱి యట్ల రాజ్యమున భూపతిగా నొనరించి సౌఖ్యముల్
పొందఁ; దదర్థమై విపినభూమి రహస్య సమీక్ష తంత్రముల్
సందెడలంగనీని మతిచాతురి సల్పుచునుండి ర త్తఱిన్.

గొఱియలమేఁపఁ దోల్కొనుచు గొల్లల వేషముల్ ధరించి శా
బర జనవాసముల్ దిరిగి, పల్లెలలోఁ జరియించి, నాపయిం
చెరుగు ప్రియంబు, నవ్య పృథివీపతిపైఁ జెలరేఁగు ద్వేషమున్
మఱిమఱి రేఁపుచుం బ్రజలమానసముల్ హరియించుకోరికన్

జతనంబు సలుఁపుచుండిరి
మతి మంతులు నాదుహితులు; మాకు నృపాజ్ఞన్
మృతిగలుగు ననుభయంబున
సుతనున్ నను జేర్చి రడవిపోనల వెడకున్.

కొంతకాలమిట్లు కొనసాఁగె; నచ్చటి
వార్తలెల్ల మాకు వచ్చుచుండె;
అన్ని యత్నములును ననుకూలమై నట్లె
తోఁచుచుండె; నేను వేచియుంటి.

ఎప్పుడు పిల్పువచ్చునొ మఱెప్పుడు శాత్రవసేన నాజిలో
పిప్పి యొనర్తునో విమతభీషణ కేతనమెప్డు పూర్వ మ
ట్లప్పురి దుర్గశీర్షమున నాడునొ, యత్నఫలంబకుంఠమై
చొప్పడునే యటంచు నెదసొక్కఁగఁ జింతిలుచుంటి రేఁబవల్.

ఇటులుండ నొక్కప్రొద్దునఁ
బెఱురయమున గొఱ్ఱెతుటుము బాదికొనుచు ని
ష్కుట మార్గంబునవచ్చెడు
భటునింగని యొడలు మొద్దువాఱెఁ దటుకునన్.

ఏమని హెచ్చరించు కొననేనియు నాలుకయాడ; దాతఁడుం
బూనునుగాని శోక పరిపూర్ణమనంబున రుద్ధకంఠుఁడై
మౌనమునూని యొక్క క్షణమాత్రము, గద్గదికన్
వచించె; మీ
యూనసుమీ, నిరర్థకములయ్యెఁ బ్రయత్నశతంబు లిత్తఱిన్

చలపట్టి మంత్రి వేగుల
బలమున సర్వంబు దెలిసి బహుదారుణ శి
క్షల విప్లవాగ్ని నార్పెను,
పలువురు మొగదార్లు కొఱతఁబడి మరణింపఁగ.

ప్రజలు భయపడి యన్య రాష్ట్రముల కేఁగ
రాజపురి మాటుమణగిన యోజఁదోఁచు,
వింతవింతల పన్నుల విత్తమూడ్చి
రైతు నెత్తురుద్రావు దుర్జనుఁడు నృపతి.

ప్రస్తుతము పునర్యత్న మాపత్కరంబు
గాన, సమయంబు వేచిన కార్యమగును;
తమకు భక్తులమైన మాతనువులందు
ప్రాణముండెడు నందాకఁ బ్రతిన విడము.

అనివచియించి మీకిచట నాపదగల్గిన గల్గవచ్చు; నీ
వనమున కవ్వలఁ గిరులపట్టులఁ బచ్చికలోయఁగాఁపురం
బున కనుకూలమైన సానపొంతల గొఱ్ఱెల మేపికొంచు మీ
దినములు పుచ్చుచుండుఁడు; విధి ప్రతికూలత మాఱకుండునే.

అనియిటులు కొంతవఱకును
అనునయవాక్యములు పల్కి యాశాదీపం
బును వెలిగించి, యవశ్యము
చనవలయుట నేఁగె నతఁడసమ్మత మయ్యున్.

ఏండ్లు చెల్లెగాని యింతకునాఱదు
అనది వ్వె యెంత యక్కజంబొ!
ఏటఁబోవు మనుజుఁడెవ్వరైన వరిపోచ
పట్టుకొనుటఁ జూడనిట్టిదేమొ!

పరభూపాల కరాళకంఠదళన ప్రారంభ దుర్వారమా
కరవాలంబు, శరాసనంబు లిషువుల్ కార్తస్వరోరశ్ఛదం
బురుశీర్షణ్యము భూమిఁబూడిచితిన య్యో! శౌర్యచిహ్నంబులి
ద్ధర గర్భంబునఁ ద్రుప్పుపట్టెడిని; క్షాత్రస్ఫూర్తి యిట్లాయెనే!

అనవిని వీరపుంగవుఁడు నంగమునం బులకల్ జనింపఁ, గ
న్గొనలఁ గిపాల శోణిమముగూడఁగ దిగ్గనలేచిచూచి యి
ట్లనియె నిశాత ఖడ్గము కరాబ్జమునన్ ధరియించి, చెప్పుమో
ఘనుఁడ నిన్ను సమిద్ధరణిఁ గాటియవెట్టిన దుష్టభూపతిన్.

బలయుత శత్రురాజ పరివారనివారణ కేళి దుర్దమం
బు, లసితరత్నముష్టియుఁ జమూపటు కంఠనవాస్రపాయి, యు
జ్వల దరుణాంశుసన్నిభము, శౌర్యపరాక్రమచిహ్నమిదిం రా
కలితము మత్కరాసి, యదిగల్గగ నాకెదురేరి శూరులన్:

అన విని వృద్ధుండిట్లనె
మనుజాధిపు డింద్రసేన మౌద్గల్యుఁడు నన్
గనికరము లేక వంచన
ఘనరాజ్యచ్యుతునిఁ జేసి కటకట పఱిచెన్.

తరుణుఁడు నయ్యుదంతము శతారము పేరెదఁ జొచ్చి యట్టిటుల్
మెఱమిన యట్లొనర్ప, నసిమేదిని జాఱఁగ ఘర్మబిందు లు
త్కరముగ మోమున న్నెరయఁ, దాలిమిఁ జిత్తవికారఘూర్ణనా
స్ఫురణములోన నాపుకొని, పూనికనె నలీక ధైర్యమున్.

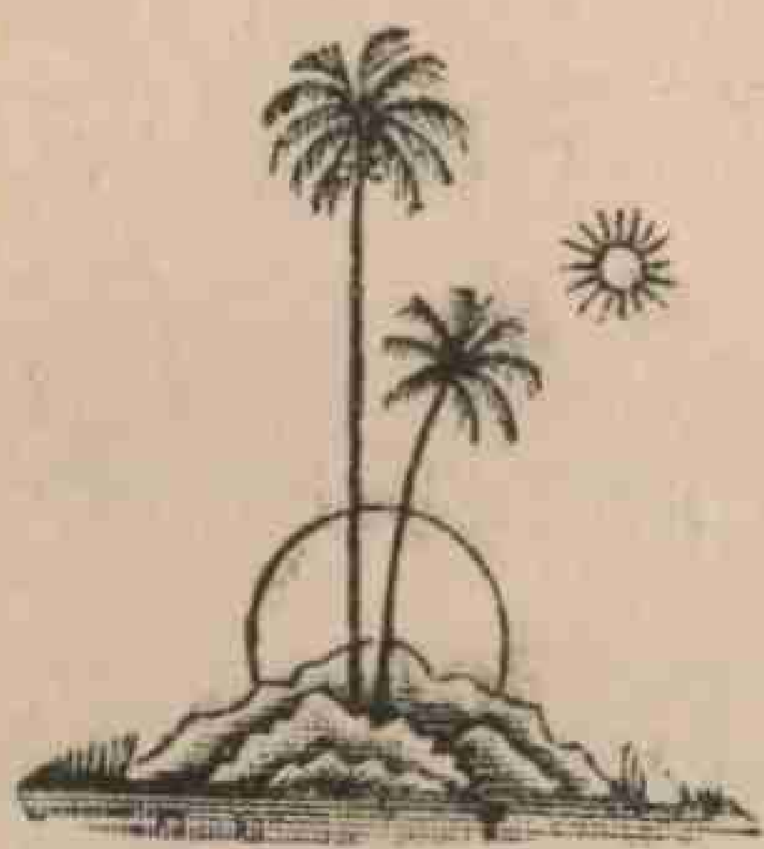

వనకుమారి

౫

గొఱియల దొడ్డివెట్టి యటకుం జనుదెంచి కుమారి, మానియా తరుణినిఁగాంచ సంశయము దట్టెమనంబున; నాతఁడుం గరాంతరమున గడ్డమూన్చి నయనంబుల నార్పక నేలఁజూచుచుం జిరము తలంపులన్ సుడినిజిక్కి, యెఱుంగఁడు కాంతవచ్చుటన్

లలనయునిట్లనె : మేల్కని
కలగనుట యిదేమి సఖుఁడ, గాంచుము జనకున్;
వెలవెలవాఱెను వదనము;
బలముడిగిన యట్లుదోఁచు బాహులు కాళుల్.

అని విని యుల్కి లేచి, చెలియా, యవునౌ ననిలోని తత్తరంబును వెలిదోఁపనీక, జలముం గొనిరమ్ము, తృషార్తివాయ ద్రావిన నొక కొంత మేలగును వేగమ దెమ్మనఁ, బోయి తెచ్చి చల్లని మలయూట నిర్మలజలంబులు, దప్పిక దీర్చెఁ దండ్రికిన్.

శారద శీర్ణపర్ణముల చాయలఁ దేలుచు వెల్లనౌ వ్యథా
భార సమంకిత భ్రుకుటిఫాలము, జీవకళావిహీన దృ
గ్వార లతాలవాలమగు కన్నులుగాంచి యిదేమితండ్రి, ని
స్సారములయ్యె నంగములు, చల్లబడెం దను వెల్లఁ జెమ్మటన్.

అనుచు నిటాల ఘర్మకణికావళిఁ గుంతల రౌప్యసూత్రముల్
మునుఁగుచుఁ దేలుచుం గనులమూఁగ, చినింగిన
బైట చెంగునన్
జనకుని మోమునద్ది విలసన్నవ పల్లవకోమలంబు తా
తన యధరోష్ఠముల్ గదిపెఁ గదిపెఁ దండ్రికపోలముఁ
గాంత ప్రీతితోన్.

కన్నుల బాష్పపూరములు గాఱుచు వీనులనంటి జాఱ, నా
సన్న మృతింగనుంగొని విచారముతో జనకుండు పల్కె నా
కన్నుల వెన్నెలా, తనయ కాలపయోనిధి బుద్బుదంబు నా
నిన్నల వుంద్యజించి దివికేఁగు దినంబరుదెంచె నిత్తఱిన్.

లలిత వసంతవేళఁ గిసలంబులఁ, దావులఁ జల్లు పూల ను
జ్జ్వల లగువల్లికల్ తమదు చక్కఁదనంబు శరత్సమాగమం
బలవడనోడి పండు వగు డాకుల రాల్చుచు నస్థిపంజరం
బులో యనునట్లు చూపఱులఁ బొక్కఁగఁజేయు నహృద్య
రూపతన్.

కావున నెట్టివారలును గాలముఁదాయ సమస్త వైభవం
బే విధినైనఁ బాసి దివికేఁగక తప్పదు; మృత్యుదేవతా
భావమునన్ దరిద్రులని భాగ్యయశఃప్రథితాత్ములంచు సం
భావనయున్నె? కూటమియుఁ బాయుట నిత్యనిసర్గధర్మముల్

మరణద్వార కవాటముం దెఱచి సమ్మానింప మీ తల్లి ప్రే
మరసావిష్కృత దృష్టులన్నెఱపి యమ్మా, నన్నుఁ గన్నన్నలన్
వరగంగాసికతా ప్రదేశములఁ గల్పక్ష్మాజ కుంజాలయాం
తరితచ్ఛాయల విశ్రమింపఁ బిలిచెం దాపమ్ము శాంతింపగన్.

జనకుండిట్టులఁ బల్కుఁగూఁతుర నె నాశ్చర్యంబు దోపంగ మా
జననిం జూచుట కేఁగెదో దివికిఁ జంచద్గాంగ కల్లోలసం
జనితాలోల మరుత్కిశోరములు విశ్రాంతి న్నివేదింప; నే
నును నీతోనరుదెంతుఁదల్లిఁగని యన్యోన్యంబుముద్దాడఁగన్

నా జనయిత్రి యెట్టిదో కనన్మది పుట్టెడు, జన్మమాదిగా
నా జననీమతల్లి, ప్రణయాంకిత కోమల సుస్మితంబు ని
ర్వ్యాజ కృపామహత్త్వము నిరంతదృగంచల శీతలత్వముల్
రాజిల నన్ను ముద్దిడియెనా యెపుడైన వచింపు నాయనా.

గిరుల సెలయేళ్ళ దోఁగెడు తరుణములను
అందుఁ బ్రతిబింబితంబౌ మదాననంబుఁ
గాంచి యనుకొందు మా తల్లియించు మోము
సైత మిటులుండునోయని సంతసమున.

ననునొంటిగ నీవనివిడి
చనుదెంచఁ దలంచినావె? సర్వమునీవే
యనుకొందు జీవితంబున ;
నినుబాసి క్షణంబు బ్రతుక నేర్తునె తండ్రీ.

అని వచించెడి నంతలోనతని వదన
మందు మృత్యువు తాండవమాడఁ దొడఁగె;
నెత్తలేక పక్ష్మలములనెత్తి సుతను
దరుణు భావగర్భిత దృగ్విధంబు దోఁపఁ.

గాంచుచుండఁగ, మెలమెల్లఁ గన్నుదోయి
ముకుళితంబాయె రే దమ్మి పూవుపగిదిఁ;
బక్ష్మలంబులు జీవ కవాటములును
నొక్కసారిగఁ బిహితమై యుండునేమొ!

వీరుఁడు వృద్ధుని మరణము
నారసి లోలోన శోకమాఁపి, చెలియతో
నోరాడక గద్గదగతి
నీరీతి వచించెనేమి యెఱుఁగని యటులన్.

జనకుఁడు సొమ్మసిల్లి యిటుశయ్యపయిం జలనంబులేక నె
మ్మన మొకయింత శాంతిగన మాంద్యమున న్నిదురించు వాఁడు; నీ
కనులనుదోఁచె నిద్ర; విహగంబులు నీడములందు రాత్రి వో
యెను సగమంచుఁ గూసెడిని; ఏల హృదంతక చింతనల్ చెలీ.

అనియిటు తరుణుఁడు పల్కిన
మనమున శంకింపకా యమాయిక శయనిం
చెను; వక్రీకృత తనులత
కైన యగుటకుఁ జంద్రరేఖ యెంతతపించెన్!

అంతననంత చింతలకు నాలయమైన హృదంతరంబు దా
నెంతయుఁ బూన్కితో ననునయించి దృగంచల బాష్పధారన
త్యంతమునాఁపికొంచుసదయాత్ముఁడుచింతనసేయుమెత్తపైఁ
జెంత శయించియున్న సరసీరుహనేత్ర యవస్థగాంచుచున్.

నెరయు దవానల కీలలు
తరుకోటర నికటమునకు దార్కొనుచుండన్
మఱచి సుఖనిద్ర జెందెడు
కరుణాస్పదమైన శారికను దలపించున్.

మరణసౌఖ్యమ్ము రుచిచూప మానవులకు
స్వప్నమా, నిన్నుసృజియించె వనజభవుఁడు;
కాకయున్నఁ దృషా విలలోకమునకు
నొక్కత్రుటియైన విశ్రాంతి దక్కఁగలదె.

శోకసంతాపమున నాత్మ సొమ్మసిల్లు
కష్టజీవికి నిశ్చింత గలుగఁజేయ
స్వర్గ నిశ్వాసమోహాన పవనమటుల
నిద్దురా, వీచుచుందువు నిశల యందు.

నీదు సంస్పర్శనంబున నిఖిలజగతి
యేక జీవసమాధిగ నెసఁగుచుండు;
గగనమం దుల్లసిల్లు నక్షత్రగణము
పైని వెదచల్లు పువ్వుల పగిదిఁదోఁచు.

కాలమునదక్క మఱియేమి కార్యమందు
మరణమునకును నీకు నంతరము గలదు?
స్వర్గ సౌఖ్యమ్ము నిరయసంసర్గ బాధ
స్వప్నమా, నీదుగర్భాన సంభవించు.

ప్రణయ శేషుల మృత మిత్ర బాంధవులను
గాఁగిలింపఁగఁ గల్గు నీ కరుణ కలిమి;
స్వర్గమర్త్య లోకముల సంసర్గసూత్ర
మీవు స్వప్నమా, యేమని యేనుతింతు.

ప్రొద్దు వొడుపున వికసింపఁ బోవుతమ్మి
పూవురీతిగ నిదురించుఁ బూవుఁబోణి;
ఱేకు లెడలినకంజ కర్ణిక విధాన
సమసి పోయెడి వృద్ధుని సంహాననము.

జనకుండేఁగ నిసర్గసిద్ధ సరణిన్ స్వర్గంబు కాంతాయటం
చును నేనెట్లువచింతు; నాత్మఁగొఱకచ్చుల్ సోఁకినట్లాగదా!
జనకుండే జనయిత్రి యట్టులఁదమిన్ సాకంగఁ గాంతరమే
తన లోకంబుగనున్న ముద్దియమనస్తాపంబు నెట్లూడ్చెదన్.

జనకుఁ డొనర్చిన దుష్కృతి
కిని బ్రాయశ్చిత్త మనఁగఁగే తన పురికిం
గొనిపోయి యీ నెలంతను
తన పితరాజ్యంబు తనకె దానము సేతున్.

శుక్తి గర్భంబునన్ దాఁగి శోభగనని
యాణి ముత్తెంబుపగిది నీ యతివమిన్న
కఠినకంటక భూయిష్ఠ కాననముల
నెటుల జీవితముంబుచ్చె నింతదనుక.

ఇన్ని పాట్లకు మాతండ్రి హేతువన్న
నిజమెఱింగిన ద్వేషంబు నెగడకున్నె?
గతమునకుఁ గుంద ఫలమేమి గలుగు నిపుడు;
అప్రియంబైన సత్యంబు హానికరము.

అనియిటు చిత్తాందోళన
మున యువకుఁడు త్రుటియుఁగనులు మూయక రేయె
ల్లనుబుచ్చె; నా కుమారియుఁ
దనిసెను సుఖనిద్ర కలఁత దాఁకకయుంటన్.

వనకుమారి

౬

కిలకిల పులుగులు తరు శా
ఖల రుతము లొనర్చె; వంచకంబులు కూఁత
గొలుపుటమాని గుహాంతర
ముల దాఁగెను; దూర్పుదిక్కు పొదలెం గాంతిన్.

ఆయువను వైరి హరియింప ననుదినంబు
నుదయ గిర్యగ్ని నాళికనుండి తప్త
గోళమును బ్రేల్చుచున్నాఁడొ కాలుఁడనఁగ
నలరెఁ దరుణార్క బింబ మత్యరుణ కాంతి.

ప్రాఙ్నగంబను నగ్ని పర్వతము ప్రిదుల
దరణి రుచియను మృత్తికా ద్రవము రేఁగఁ
బరిసర నివాసులోయనఁ బక్షికులము
గూయుచును నాల్గుదిక్కులఁ గూడఁబాఱె.

ఊర్ణనాభుల తంతు సద్గోత్కరంబు
హిమకణావళిఁ జెలువొందెఁ గమల మిత్రు
నకు నుషః శ్రీసమర్పింప నవకమైన
క్రొత్తముత్తెపుఁ బళ్ళెరం బెత్తెననఁగ.

కలహంసాంగన లంబు జోదరరణద్గర్వాంధ భృంగాళిఁ జం
చులతో మీఁటి మృణాలనాళముల గచ్చున్విచ్చుగం
ద్రుంచుచున్
జలజాతాకరమందుఁ గ్రీడసలిపెం జంచద్గరుద్భిన్న ని
ర్మల వీచీ మృదుడోలికా పరినట ద్రాజీవపుంజంబులన్.

అలకుంజాంతరపర్ణశయ్యల కురంగానీకముల్ వీడి శృం
గ లతాగ్రంబుల గోకికొంచు తనువుల్ కాంతారముం
జొచ్చెడిన్
లలితగ్రాసకిసాలచర్వణమునన్ లాలాయితంబైన గం
ధిల డిండీరము జాటిజాటి వనవీధిన్ జల్ల కర్పూరముల్.

ఘనకండూతిదోలంగ భూమిరుహసంఘాత ప్రకాండంబులం
దనువుల్ రాయుచు డీలుచున్ గవయసంతానంబు
ఘాసంబులన్
వన పర్ణంబులు మేయ సానుతలముచు వర్జించి ఛాయాతమో
జనితాభీల నిశాటవింజని మెరున్ సప్తాశ్వుఁడే తేరఁగన్.

రాత్రి నిద్రానిబద్ధమా ప్రకృతి యిపుడు,
విమల కల్యానిలంబులు వీచుచుండఁ
దరుణ సూర్యాంశువులఁ బ్రభోధంబునొంది
నిత్యకృత్య ప్రవృత్తమై నెగడుచుండె.

నెలతుక నిద్ర లేచి యటు నీలిగిమాలిగి దేహమాంద్య ముం
దొలఁగి సఖుండ, రాత్రియెటుదూఁగెనుదండ్రి? శ్రమంబుతగ్గనే?
మెలఁకువ నున్న వాఁడె యనిమిత్రునిగాంచ, నధోముఖుండుగం
బలుకక యున్న నాతఁడు, గుభాలున సంశయముప్పతిల్లగన్,

జనకుని గనుఁగొన నాతఁడు
కనుమూసిన యట్టులుండెఁ; గాంతిదఱిగె మో
మున; నూర్పు చిహ్నమేనియు
గనుపట్టదు, తనువు మంచుగడ్డటులుండెన్.

యువకుఁడు కాంతసంశయము నూహయొనర్చి నిజంబు దెల్పె నె
ట్లవు? మరణంబు దాఁచఁగలమా? యనిధైర్యముఁ బూని
పల్కె నా
యువు గతమయ్యె నాయనకు; నుమ్మలికంబున గ్రమ్మరింప నే
రవు; భువిఁబుట్టి చచ్చుటలు ప్రాక్తన కర్మఫలంబులంగనా.

కుసుమవల్లిక ప్రసవించు కోమలపుఁ బూలు
వృంత మెడలక యుండునే కాంత, ప్రాచి
గనిన ముద్దులబిడ్డ యాయినుఁడు నపర
సాంధ్య రాగంపుఁ జితిలోన సమసిపోఁడె!

పూవుఁబందిళ్ళ క్రొందావి పుక్కిలింప
గున్న లేమావి నీడలఁ గూడి, చైత్ర
కాంతుఁ బరిణయమాడు వాసంతలక్ష్మి
అంత మొందు శరజ్జరాగమమున.

అవియు నివియన నేల యోయబ్జవదన,
అంతరాళ చరిష్ణుఁడౌ నర్కుఁడాది
యఖిల నక్షత్రచయము కాలానుసృతిని
ఐక్యమైపోవు మూల పదార్థమందు.

జలధి తరఁగలు పుట్టుచు సమసిపోయి
మరల జనియించునో జనోహారిణనయన,
ప్రకృతి మార్పులఁ జెందుచుఁ బరగుగాని
వ్యయము నుత్పత్తి లేదు మూలాంశమందు.

తండ్రి మరణించెనన్న యాతలఁపోకండె
హృదయమర్మాభి ఘాతమై మెదలుచుండె;
తడవతడవకు జనకుని తట్టుతిరిగి
మరణమో కాదొాయని యనుమానపడును.

చూపులుడిగిన కన్నులు చూచిచూచి
యూపిరేడలిన కాయంబు నొత్తి యొత్తి
కడకునిస్సంశయంబుగఁ బడఁతినమ్మెఁ
దండ్రి పరమించెనన్న సత్యంబు నెట్లొ.

కట్టఁ దెగదెంచుకొని యొక్కపెట్టున వెలి
చిమ్ము మందాకినీ ప్రవాహమ్ము పగిది
నింతవఱకును లోలోన నిమిడియున్న
వెలఁదిశోకమవార్యమై విస్తరించె.

కన్నుల బాష్పబిందువులు కాల్వలుగట్టగ వేడియూర్పులం
గ్రొన్నన బోనివా తెఱ జిగుల్ పసనోడి ఘగుల్లవాఱఁగన్
నాన్నశరీరయష్టి పయినంబడి లేవక "నన్నుఁగూడ నీ
వున్నతలంబుఁ జేర్చుకొనవోయని మాటికివెక్కి యేడ్చెడిన్.

ఎదకృశియింపఁ, బ్రేమమయ మీ జగమన్న తలంపసహ్యమై మదిఁబొడకట్టఁ; జిక్కువిడుమార్గము లేని సమస్యనా వ్యథా ప్రదమయి లోక్యజీవనము వ్యర్థముగాఁ గనుపింప, నాశలన్ వదలిన ముద్దరాలికొక భావముతోఁచె నతర్కితంబుగన్.

తోఁచినను లేచి తరుణుని తోవచించె.
మునుపునొక గొట్టెనెత్తమ్ము మునకనుండి
జాఱిపడినంత ముద్దయై చచ్చెనదియు;
తనువువాయుట మనచేతి పనియెగాదె!

అనవిని రాసుతుండు వెఱగంది యిదేమి లతాంగి యాత్మ హత్యను దలపోసితేల? పరితాపభరంబుననిట్లు బల్కెదో, మనసు భ్రమించెనో, విషమమార్గము నేలవరింప? నీకు మీ జనకుని యానసుమ్ము కలుషంబగు దుర్మరణంబు నెంచినన్.

చెలియా, యిట్టి నికృష్ట భావముల నీచిత్తంబు దూషింప కా శలపై ద్వేషముమాని దుర్విధి తిరస్కారంబు సైరించి ధీ బలసత్త్వంబుల లోకజీవన పయఃపాథోధి తీర్ణంబుగాన్ గలుగున్ జన్మఫలంబునీకుఁ; బితనాకం బందు శాంతింగొనున్.

బ్రదుకునందు నిదే నీకుఁ బ్రథమదుఃఖ
మాఁట సహియింపరానిదై యలము కొనియె;
నెలఁత, కాలానుస్మృతిని జీర్ణించు నదియు;
చావునాఁటి నిర్వేదంబు శాశ్వతంబె?

తరుణి, సుఖదుఃఖములయాచితంబుగాగ
వచ్చిపోవును వాసంత వర్షమట్లు;
వనర వ్యర్థంబుగాదె యవార్యవిధికి;
ఎవరు మృతి తప్పుకొనువారలీ జగాన?

ప్రబల ఝంఝా మరుల్లోల భంగజలధి
మనుజ జీవిత; మిందనుమాన మేల?
తిమితిమింగలభీతి, లోదిగక యున్న
జాలకుఁడు ముత్యముల నెట్లుసంతరించు?

మనము నిరువుర మేకమై మనుదు మేని
బ్రదుకు కోవలు పుష్పాడి బాటలగును;
చాలు చాలింకఁదీఱని సంశయంబు!
చెలియ, సెలయేటిస్నానంబు చేసిరమ్ము.

ప్రతిరోధము దొలఁగిన యా
యతివ హృదంతరము మెత్తనయి పోవంగా
ధృతిలేని లేఁత కొమ్మన,
నతఁడెమ్మెయిఁ ద్రిప్పివంచు నట్టులె వంగున్.

లేవలేక లేచి కడకా లేమబుంగఁ
జంక నిడికొని మలయూట చక్కి కరిగె;
ఏమిచేయుచు నున్నదో యెఱుఁగ దిపుడు;
యంత్ర పాంచాలికవిధాన నడుగులిడును.

చూపుమేరకు నెచ్చెలిఁ జూచినాఁచి
యూటకాలువ దరిజేరియుండు ననుచు
వేగిరము ప్రేత సంస్కార విధులుజరిపె
రాజపుత్రుండు విరిబోఁణి శోకమున్న.

వనకుమారి

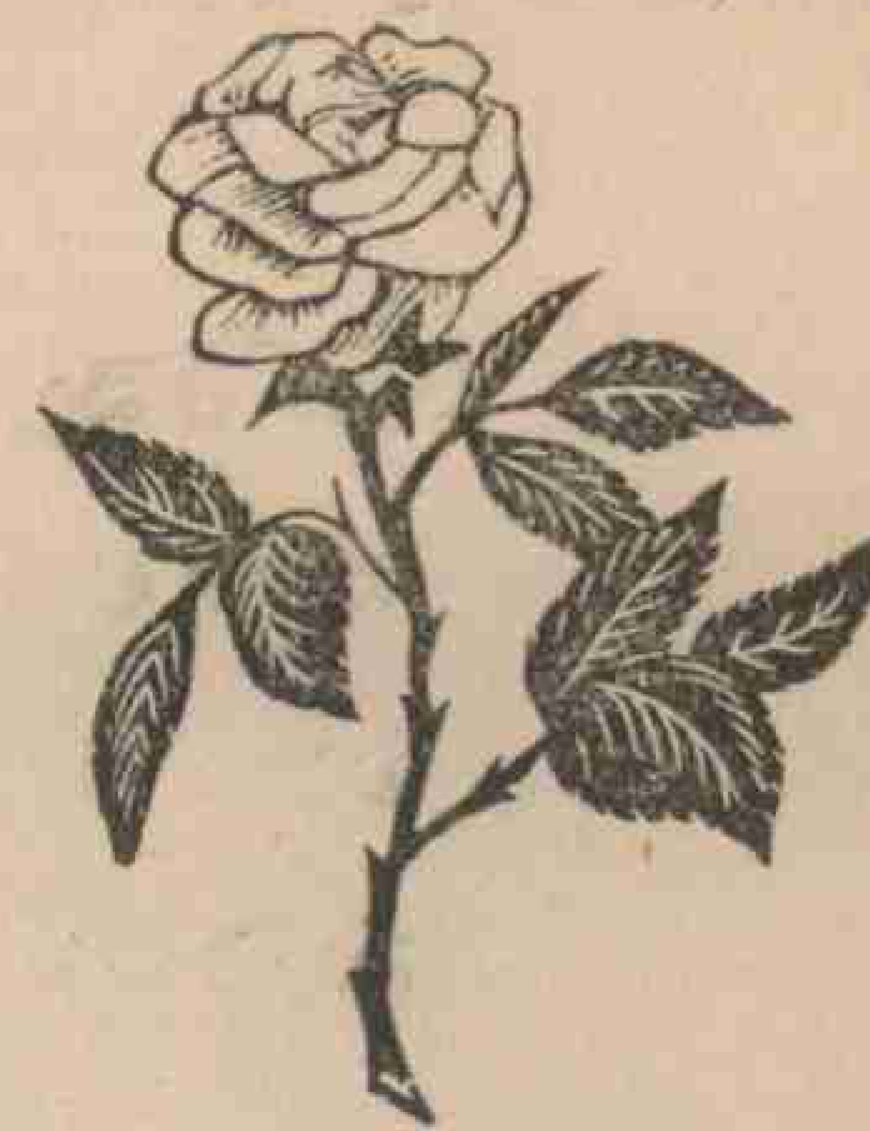

౭

జనకుని నిర్యాణంబును
మనమునఁ దలపోసి మాటిమాటికి శోక
మ్మునఁ గృశియించెడు కన్యకు
నను నయవాక్యములు పలుకు నాయువకుండున్.

కొన్ని దినంబులంగడిపి, కోమలి యుమ్మలికమ్ముఁదీర్ప లో
కోన్నత వైభవంబు సరసోక్తుల బోధయొనర్చి, కొంత యా
పన్నతవాపి, యంతిపురిపై బలుకోరిక లుప్పతిల్లు న
ట్లెన్నియొ వర్ణనల్సలుపు నింతిమనంబు కరంగు నట్లుగన్.

తరుణుఁడు పల్కెఁడు లౌకిక
సరణులు చిత్రములుగాఁగ సకిమదిఁ దట్టన్
విరచింపఁబడిన జూచి
త్తరువోయన నిశ్చలముగఁ దా వినుచుండున్.

చిఱుతెమ్మెర కంసమ్ముల
నెఱికలు చెరలాడుచుండ నెలతుక యెటకోఁ
బఱఁగెడు చిత్తము చలన
స్ఫురణము లేకుండు కనులఁ జూచుచునుండున్.

వెలఁదిసమీపమందునొక వేదికపైఁ బులితోలు పాన్పు నం
జలితమనస్కుఁడై కడువిచారమునన్ యువకుండు వ్రాలి చిం
తలు బహిరంగ రూపములు దాల్చినవో యన వేడియూరుపుల్
వెలువడ నప్పుడంతి యెదవేదన దీర్చు నుపాయమారయున్.

కలఁతంబాసి నెలంత కొంతవడి జాగ్రత్స్వప్నమున్ వీడి ముం
గల వేదిన్ శయనించియున్న తరుణుంగాంక్షన్విలోకించి కాఁ
బలికెన్ మిత్రుఁడ, తల్లిదండ్రులు ననున్ వర్జించి కాంతార సీ
మల, నాకంబున కేఁగన్యాయమె భయోన్మాదంబు
నన్నేఁచగన్.

గిరులన్ గొట్టెల మేపఁబోవు నెడలం గేలాన్చి చెక్కిళ్ళపైఁ
గరుణావేల్లితబాష్పముల్ దొరఁగగం గౌఁగింట బంధించి ని
ర్భరవాత్సల్యము పొంగ ముద్దిడుచు నంబంపించుమాతండ్రియ
మ్మరో! యింకెవ్వరి ముద్దుగొందుఁ బ్రతిసమ్మానంబు
గాంక్షించుచున్.

గిరికూటంబుల సాంధ్యరాగరసముల్. క్రేవన్ డిగంబాఱు నిర్ఝర పూరంబుల లీనమౌనపుడు నారాకం బ్రతీక్షించుచున్ సరణిన్ వేచుచునుండుఁదండ్రి; యిఁకనన్ సంతోషమేపార నెవ్వరు వీక్షించెడువారు లేరో? పితతోఁ బాడాయెనేయంతయున్

నీరు వట్టిపోయిన సెలయేటి రీతి
నురులఁబడిన పక్షులగూళ్ళ తెఱఁగు, నాదు
జీవితము శూన్యమయ్యె; ఆశింపు లేదు
పుష్పాదుల యొత్తు పఱపుల పూలబాట!

అనవిని వీరుఁడంతఁ జెలియంగని యిట్లను; గాంతయేల నెమ్మనమునఁ జింతవోవ, వినుమా వచియించెద నొక్కమాట; నీ జనకునికన్న మిన్నయగు చాడ్పున నం దలపోయకున్న, నీ కనయము మేలుసేయు నొకయర్మిలి నెయ్యునిగాగణింపుమీ.

ఆలవాలంబునంబుట్టి యందె పెరిగి
పూవురెమ్మలఁ బొదలెడు పుష్పవల్లి
ప్రక్కవిలసిల్లు తరువునఁ బ్రాక కున్నె;
లతలు కాంతలు సంశ్రయమొల్లసితలెపుడు.

ధరణిపతి యంతిపురమునఁ
బరిచారక లణగి మణగి పనివినుచుండం
దరుణి, సుఖయింప నర్హావు;
ఉరుకష్టము లనుభవింప నుచితమె, వనులన్.

అనవుడు వీరుఁ, డంగనయు నాతనిగాంచి ప్రమోదబాష్పమై
యను, నరవాసయోగ్యమగు నా నవలోకము నన్నుఁ జేర్చి దే
కనుఁగొనవచ్చు నేయచటఁ గానలనున్న మనోజ్ఞ వస్తువుల్:
ఇనుఁడవనీ ధరాగ్రముల నెఱ్ఱనిరంగులఁ గ్రుంకు చుండునే?

గొఱియల మేఁతకున్ గిరులు కోమలఘాస లతానికుంజ ని
ర్ఘర కలితంబులై యచట రాజిలునే; హరిణీకుమారి కో
త్కరములు నిర్భయాత్మలయి కానఁగనౌనె తృణాంకితావనిన్;
సరసకలా స్ఫుటారవముస ల్పెడు కోయిలలున్నె మావులన్.

ప్రసవకిమ్మీరములు గాఁగఁ బరగులతలు
చెట్టుకొమ్మల మేల్కట్లు గట్టినటుల
నీల నీ రదమాలల నెగడు చున్నె
యింద్రచాపంబు స్వార్గిక సాంద్రకాంతి.

అని యీ రీతిగఁ గన్యపల్క విని నెయ్యంబాత్మఁ దోఁపంగని
ట్లనియెన్ వీరుడు : ఆ ప్రదేశము ప్రపంచాంశంబె యాచక్
గిరుల్
వనముల్ సూర్యుఁడు చంద్రుఁడుంగల; రిఁ కేలాతర్కమం
దెన్నియేన్
ఘనసౌధంబులు సౌఖ్యసంపదలు కాంతాగల్గునశ్రాంతమున్

నాతో నీవరుదెంచినం, గమలి నీ నాశంబు లంద్రుంచుచున్
మేఁతల్మేయు మరాళబాలికలు, నున్నీలత్సరోజంబులం
బ్రీతింగూర్చు సరోవరంబులు, ఫలోపేతామ్ర శాఖల్, సరి
త్ప్రాతంబుల్ కుసుమాభిరామ లతికోద్యానంబులుంజూపదున్

నవరత్నఖచిత సుందరహార భూషలు
ధరియింపఁగలవు చిత్తంబు బడిని ;
చంద్రశిలా రమ్య సౌధభూమికలందు
వెన్నెల విహరింతు వేడ్కఁ గొలఁది ;
జాళువాబంగారు జరియంచు మేల్పట్టు
పుట్ట ముల్గలవందుఁ బూవుఁబోణి ;
మదిగోరినట్టి యేమధురాసవంబైన
నాసదీఱు కొలంది నానఁగలవు ;

తరుణి; త్రుటిలోన నీ జీవితంబు మాఱి
సకల సామ్రాజ్య ధూర్వహాత్మాత లేంద్రు
పట్టమహిషి వౌదువు; భగ్న పర్ణశాల
నొంటి నివసింప నేల యీ కంటకోర్వి

నావుడు, కన్యకామణి మనంబున నించుక చింతచేసి నే
నీ వనసీమఁ బాసి యిపుడెమ్మెయిరాఁగల, జన్మమాదిఁగా
నీవిధిఁ బర్ణశాల వసియించుచు గోత్తైలమేపికొంచు నిం
దే విహరించుచుందు గిరులెంతయు నాకుఁబ్రియంబుగూర్పగ

జనక చితి భస్మధూళిఁ బావనములైన
కాన నోర్వుల విడనోప గడియమైన;
హార్మ్యమందు శోకమ్మున నడలుకంటె
శాంతిదాయక కానన స్థలమె మేలు.

అనవిని చిత్తంబున మే
కు నెరిమిన యటులఁగలంగి, కోమలిఁగని యి
ట్లనియెనుగ్గాంతుడు; రవయేః
వినవునగదా యెంత నేను వేడినగానీ.

తెలియక యంటివేమొ పొలతీ, జగతిఁ జనియించువెల్ల ని
శ్చల బహుభాగ్యభోగములు సన్మతిమె భుజియింపనేగదా!
లలితసుమంబు కాననతలంబునఁబుట్టి జనోపభోగ్యమై
వెలయక వాడునట్లు లడవిం గృశియింపఁ దలంపఁబాడియే.

మనదగు జీవితంబు, ఘనమార్గమునన్ దిగజాఱి దిక్కులె
ల్లను నిజకాంతి హేమరుచులన్ వెలిగించి క్షణంబులోపలన్
మనిగెడు నుల్కరేఖయనుమాట యసత్యముగాదు; కావునం
దనువునఁ బ్రాణముండగనె తన్విరో, సౌఖ్యములంద మేలగున్

అనవుడు, యోచన మెయి న
వ్వనితయు మృదుమధురసరణి వాకొనెనిటు; లీ
వనుల వసించియు మిత్రుఁడ,
గనకుందుమె యట్టి సౌఖ్యగతులు ముదానన్.

అకలుష నిర్ఝరీజలరసాయనముల్, కిసలోజ్జ్వలల్లతా
ప్రకరములుం దృణోర్వులును బాపి కురంగ[illegible]
త్న కలిత పంజరాంతరము నన్నివసింప[illegible]యురీతిఁ గో[illegible]
కక యవరోధ సౌధమునఁ గట్టిగ నెం[illegible]

V. R. NARLA MEMORIAL LIBRARY ★
V. R. NARLA
D. P. R. I.
Acc. No. 10735

అప్పుడవిచ్చి తావులను నల్లనఁ జల్లుసరోజ షండముల్
గుప్పునఁ జేరి షట్పదము గ్రోలుమరందము; కృతిమంబుగా
జొప్పెడు పూవమూల్యమయియుండియు నేమి గ్రహింప నందు లం
జొప్పడునే మధువ్రతము చూఱలు గొట్టెడుకమ్మఁ దేనియల్.

పుట్టిననాఁటఁ గోలెఁ దరుపూగము నీడలు విశ్రమింపఁ గం
గొట్టములై చెలంగ వనిగొఱ్ఱెల మేపు ప్రీతిగా, రసం
బుట్టగ వేణుగానముల నోపినయట్టు లొనర్చికొంచు నా
యట్టి కుమారి నేనయని యాడుచునుందుఁ బ్రభాతవేళలన్.

శ్యామలోర్వీధరంబుల సాంధ్యవేళ
జలధరాచ్ఛాదములపైకి నలమికొనెడు
కలిత కిమ్మీర వర్ణంపుఁ గాంతులకును
సకల సామ్రాజ్యసౌఖ్యంబు సాటియగునె?

సరసి మృదుపంకలగ్నమై తరఁగలందు
బాళిఁ జెరలాడు కమలినీ నాళమేల
పెఱికినాఁటెదు మోహానఁ బెరటియందుఁ;
జావకయ్యది బ్రతుకునే సదమలాత్మ.

D. P. R. L. Acc. No.

నను నొంప నీ యభీష్టం.
బని తలఁచెదవేని నేఁడె యా నరవాసం
బునకు ననుం గొనిపొమ్మా
యన నచ్చెలి, కాంతుఁడనియె నాశ్చర్యమునన్.

ప్రాణసమాన, నీదయినభావము నే నెఱుఁగంగఁ జాలమిం
బోణిమి దక్కి పల్కితిని, భూరిసుఖంబులు రాజ్యమేని త్వ
త్ప్రాణ సురక్షణార్థమయివాయుదు, నీకొక కీడు సల్ప హృ
త్కోణమునం దలంచెద నె? క్రూరుఁడ నేయిటు కష్టవెట్టగన్.

అదియేమో నినుగాంచ నాతలపు లత్యంతంబుఁ బ్రేమాంకు రా
స్పదమై పూర్వము చెల్మి యున్నటులఁ జెప్ప న్రానియిచ్ఛా
లతల్
మదిలో నల్లడనల్లువాఱె; నిఁక నిర్మానుష్యమా కాన నో
సుదతీ, యొంటిగ నిన్నువీడి చని యెచ్చోనైన జీవింతు నే?

అనవినిచాన, లోననురియాడెడు రాగరసప్రవాహ వీ
చినిబిడ శీకరప్రతతి చిప్పిలెనో కనుదమ్ములందు నాఁ
దొనఁకెడు సమ్మదాశ్రువులు దూలఁగఁ బయ్యెదనద్దికొంచు ని
ట్లనియె నవీనవాంఛలు హృదంతరమందు ఖదంబు ద్రొక్కగన్.

ఖగముల్ నీడములందు జంటలుగ నెక్కాలంబు వాసించు నిం
పుగ, నల్లే మనముందమీ సుమలతా పుంజాలయంబుల్ వని
సొగసుల్మీఱఁగ విశ్రమస్థలములై, ఝమ్మంచు నిత్యమ్ము శై
ల గళన్నిర్మల నిర్ఝరీ ప్రకరమాలాపింప రాగంబులన్.

హరినీలంబుల హీరము ల్పొదివి నట్లాకాశ దేశంబు భా
స్వర నక్షత్రములన్ వెలుంగఁగ శరచ్చంద్రుండుదూఁగాడుకం
ధర పర్యంక ముడిగ్గుచుండ, మదినెన్న న్ రాని మోదంబునన్
సరసీ సైకతసీమలందు మనుసంచారంబు గావించితిన్.

పవమాన చలిత పత్రా
రవములు సెలయేళ్ళ గానరావము దక్కం
బ్రవిమల రజనీ శాంతత
కువిభంగము లేదుసరసి కూలము లందున్.

ఆనంద పరవశనైన నాగానంబు
పవనకంపిత పర్ణరవమునందు;
ఉన్నట్టులుండి చెన్నొలయంగ సెలవులఁ
దులకించు నవ్వు వెన్నెలయందు;

నిశ్చలజ్యోతివై నిర్మలంబైన చి
త్తము నిశాగర్భ శాంతత్వమందు;
మై మఱచి నటించు మంజుల క్రీడలు
సరసీ తరంగ లాస్యముల యందు;

ఐక్యమైపోయి వ్యక్తిత్వ మంతరించి
యఖిలవస్తు చయాంతస్థ నైతినన్న
వింతభావమ్ము లోలోన విస్తరింప
నిర్భరానందముననుంటి నిశనుక్షణము.

నీవిచ్చో నివసింప నిష్టపడినన్ నిత్యమ్ముఁ దత్ప్రాంత సే
వావిద్యోతిత మానసాంబుజులమై ప్రాభాత నీ రేజ షం
డా విఖ్యాత సుగంధ గంధిల తుషారార్ద్రా నిలాంకూర్ రము
వీవంగన్ విహరించుచుండెదము సంప్రీతిన్ వనీ వీథులన్.

జనకుని యట్టులంత్యమున సర్వమువీడి ధరాతలంబునన్
మనవగు పేరులెవ్వరు మనంబున నెంచని రీతిఁగాల వీ
థిని మన యంఘ్రి చిహ్నములు తేరనియట్టుల మృత్యు
సూత్రలం
బనమునఁ ద్రెంచిపోయెదము స్వర్గముసేరఁగనోయి మిత్రమా

అనవుడు, పలుకక కాంతుఁడు
వనితకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు వచియించుటకున్
మనమునఁ దోఁపక మీసము
మొనదువ్వుచుఁ గ్రిందిచూపు మొనయఁగనుండెన్.

తరుణియు జనకుని నామ
స్మరణమ్మున నాత్మచింత మది నెఱియఁ దోం
తరలుగఁ గన్నుల బాష్పము
లురలఁగఁ గనఁ బడక యుండ నోరగనిలిచెన్.

వ న కు మా రి

౮

ఇరువురు రేయుంబవళులు
తఱుగని సంభాషణములఁ దవిలి దినంబుల్
జరిపిరి ; తరుణికిఁ గ్రమముగ
నెఱుకపడెన్ లోకవిషయ మిట్టిదియనఁగన్.

చెలి మనము ననుసరించుచు
మెలఁకువఁ దనదృక్పథంబు మేకొనునటు లం
గొలఁదిగ యువకుఁడు యత్నము
సలుపుచు నొకకొంత జయము సంపాదించెన్.

సరససల్లాపముల వాంఛ సందడింప
ప్రణయమాధురి చూపుల బయలుపడఁగ
నెదతలంపులు మాటలై పెదవి విడని
జంకు గొంకులనుండిరా సకియనతఁడు.

తరుణి జరరాంశుమండలి
యొర పులకర్ల నీలగిరుల యుడుపులు మాత్రే
గరువలి పూవులు రాల్చెడు
తరుపుంజముపట్టు స్వర్గ తలమటులుండర్.

తరుణ మరకత చూర్ణంబు పఱచినటుల
లేత పచ్చికల విలసిల్లి ప్రీతిగొలుపు
చల్ల నెట్టునఁ గూర్చుండి చానతోడ
రమణుఁ డిటువల్కెఁ బ్రేమసౌరభ్య మొలయ.

అళిపత్సాహతి మొక్కవోవని మనోజ్ఞాంభోజ లావణ్యముం
దొలఁకం జేసెడు నీదుముద్దు మొగముం దోరంబు వీక్షింపనో
లలితాంగీ, ప్రణయార్ద్రిమాచు రసవాల్లభ్యంబు నం బొంగుని
చ్చలు నా చిత్తము ; పూర్వకర్మఫలముల్ సంబంధ
బాంధవ్యముల్.

నిశఁదమంబులడంచ వెన్నెలల కందు
గున్నపొదరిల్లు వలపింపఁ గొమరుపూవు
లటులఁ బురుషుల జీవితం బలరఁజేయు
స్త్రీల నిర్మించెను విరించి సృష్టియందు.

మనుజుం డేమయి యెట్లుపోవునో గదా మాధుర్య ధుర్యాంగనా
జనసాంగత్య సహాయతల్ దొలఁగినన్! సద్భావముల్ మానిదు
ర్జనుఁడై ఘాతుక సత్త్వముఖ్యుల నహోరాత్రంబులుం గ్రూర వ
ర్తనమే వృత్తిగఁ గర్కశాత్ముఁడయి నిందంబొందు నేమో చెలీ.

ప్రేమకు జన్మస్థానము
లై మెలఁతలు కటికవాని యాత్మను నైనం
గోమల కరుణాంకూర
స్తోమము మొలపింపఁగలరు శుభదృష్టులచేన్.

సలిలప్రవాహ వీచీ
చలితంబు తృణద్వయంబు చాడ్పున మనమో
చెలియా, దైవ ప్రేరణఁ
గల సితిమీ వనులఁ; గౌతుకంబగు నిదియున్.

అనవిని కాంతయిట్లనియె: నక్కజమయ్యె నెదోయనూహ్యకా
మన, గురుతింపరాని రసమాధురి నా యెదలోఁ జిగిర్చెనిన్
గనినను, మాటలాడినను, గాయమునంటిన సంతసంబు గూ
ర్చు; నననుభూతపూర్వమిది; సూరెలనుండు నకాంక్షి
తంబుగన్.

ఇంతవఱకుఁ బ్రచ్ఛన్నమై యెఱుఁగఁబడని
భావవిప్లవమెద్దియో ప్రస్ఫుటించె;
శాంతమైయున్న మన్మన స్సరసిలోనఁ
జెనుతుపాను కరళ్లు తెంపెసలు గొట్టు.

ఇట్టి తహతహ కెయ్యది హేతువంచు
డెందమును నేను ప్రశ్నించు కొందుగాని
యొక్కమాత్రైన రాదు ప్రత్యుత్తరంబు!
దానినూహింపఁగలవె నీవైన సఖుఁడ!

తరుణి ముద్దరాలి తనమున కొక్కింత
కనికరించి యిట్టులనియె నతఁడు;
సహజమైన ప్రేమ సంస్పర్శ నీయందు
నభినవానుభూతి యంకురించె.

బాల్యమంతరింపఁ బ్రణయమోహనమైన
యౌవనంబు తోడ నవతరించె;
కొమ్ముపుట్టు తఱిని గ్రొత్తసంచలనంబు
పొదలుగాదె దుప్పికొదమ కతివ.

తెలియవుమున్న నీ హృదయ దేశము నందిటువంటి వింత శక్తులు జనియించునంచుఁ; గొలదుల్ గనఁజాలక యుంటివేమొ ; పూఁగలికయు భావి విస్ఫుట వికస్వరతంగని సౌరభంబు నిచ్చలుచిలికింతునం చెఱుఁగజాలు నెచైత్రముడాయునంతకున్.

పూలకారు రాకఁ బుష్పించె మల్లిక ;
తుమ్మెదలకుఁ దావిదూతి యయ్యె ;
ప్రకృతిసిద్ధమైన ప్రణయ మార్గంబిది ;
తప్పికొనగ నెవరి తరము సకియ.

వసధిన్ ద్వీపమునం దెడారుల ధ్రువ ప్రాంతంబు లందైన నిర్జన కాంతారములందుఁ గాని యెటనేం, ప్రాయంపుఁ బూబోణి యుండునొ యచ్చోటనె యుండు డెంద ; మటనుండున్ ప్రేమ; పెన్ దాతిమధ్యను గప్పన్ జలముంచు నావిధి కసాధ్యంబెద్ది విశ్వంబునన్.

అని యువకుఁడు వచియించిన
నిన రశ్మికి మంచుమునుఁగు లెడసిన భంగిన్
మనసు ప్రసన్నము కాఁగా
వనితకుఁ గన్పట్టె భావిపథ మద్భుతమై.

క్రొత్త యాసలు లోలోనఁ గోరగింపఁ
జెలియవదనంబు కొంగ్రొత్త చెలువుగనియెఁ,
సరసుఁడా మార్పునకు సంతసంబునొంది
యనియెఁ బ్రియురాలి భుజముపై హస్తముంచి.

కాని మఱొక్కమాట : నినుఁగాంచిన దాదిగవీడి పోవఁగన్
మానస మొప్పదేమొ ; వనిమాపరివారము నన్నుఁగానకే
నేనెట కేఁగితోయని యనిశ్చిత బుద్ధిఁజరించుచుండు నో
చాన, యెఱింగివత్తు ; ననుసంశయ మెంతయుఁ దీవరించెడిన్.

అనవుడు కన్యక విస్మయ
మున నిట్టులఁబల్కె : నేమి, మునునొక్కఁడవే
వనికరు దెంచితివని నే
ననుకొందు ; నిజంబుసెప్పుమా ప్రియసఖుఁడా.

నావిని కాంతుఁడిట్లనియె ; నాతుక, నే మృగయా వినోద చిం
తా వివశుండనై వనులదవ్వుల బోయుల నిల్పియొంటిగన్
ద్రోవను బట్టిపోవ నెటనోసరి మార్గముదప్పి చీఁకటిన్
రా వని నిన్నుఁగంటిని ధరాధర పార్శ్వముఁ జేరుచుండఁగన్.

ఇఁక గొంత సేపు కానన
నికట తలంబులను వెదకి నే మృగయుల నూ
రికిఁ బంపించి యమాత్యున
కొక వార్తను బుచ్చివత్తు యువతీ, యనిసన్.

తరుణికి నీ యుదంతము వెతంబురికొల్పెను; నిన్నువీడి యొం
టరిగఁ గుటీరసీమ మగుడన్ వసియింపఁగనౌనె; మాటికిన్
మెఱయును నాన్నపైఁ దలఁపు; మిత్త్రుఁడ, వచ్చెదనీకుఁదోడుగా
దిరుగుచుఁ; గాననంబుల నదీపులినంబుల భూధరంబులన్.

చెలియిటులేలసంశయము చెందఁగఁ, గొండల ముండ్లడొంకలం
బలుమఱుఁ గ్రుమ్మరంజరణ పల్లవముల్ కసిగందు; శుష్కమై
బలము దొలంగియున్న తనువల్లి శ్రమంబున కోర్వదంచుఁ, జె
క్కులఁ జిబుకంబుఁ జేనిమిరెఁ గొమ్మయుఁ జక్కిలిగింత
నవ్వగన్.

తిరిగివచ్చెద రాత్రికే తియ్యబోణి
వేటబోయలఁ గనుఁగొన వీలుపడిన;
నిన్ను విడనాడ నాకొక్క నిమిషమైన
నెడఁద కుదురుగ నుండుట దేమిమాట!

అనవిని సమ్మతింపఁ దరళాక్షియుఁ గాంతుఁడులోని ప్రేమ గు
ప్పున నెగదట్టనోయనఁగఁ బొల్పగు నెచ్చెలి యోష్ఠ పల్లవం
బునకు నిజోష్ఠముంగదిపి మున్నడి బాహులఁజాపి కౌఁగిటం
గొనె ఘనసాత్త్వికోచ్ఛ్వసితఁగోమలినుల్లముపల్లవింపఁగన్.

ఎంత సే పిట్టులుండిరో యెఱుక పడక
యిరువురనోన్య నిశ్వాసపరిమళంబు
లానుచానంద పారవశ్యమునసుండఁ
దనకుఁదానుగ బాహుబంధంబు సడలె.

నేఁదలఁప లేదు నీవు వాంఛింప లేదు
ఎటులనీ సేఁత నడ చెనో యెఱుఁగ లేము!
చటుల ఝంఝా మరుద్ధూత జలదలవము
పగిదిమన్మనస్సంయమ మెగిరిపోయె!

తలకుమించిన సుడిలోన దవులుకొన్న
యపుడు నేనన నేమి నీవైనఁగాని
తాళుకొని గట్టుచేర సాధ్యంబె చెలియ;
ఆదిమ పశుత్వ మొక్కప్పుడాజ్ఞ వినదు!

అని కాంతుఁడనఁగ వనితయు,
మనమున, వర్ణింపరాని మధుర స్ఫురణల్
అనుభూతమౌట పరవశ
తను మానంబూని కొంత తడవటులుండెన్.

మారుతచాలితంబయిన మంజులవల్లిక యో యనంగ శృం
గార శరీరకొంతవడి కంపిలి యర్ధనిమీలతాక్షులం
గూరిన మాంద్యముం దొలఁగి కుంతలముల్ సరియొత్తి
కొంచు నా
వీరునితోడ నిట్లనియె; వే యరుదెంతువె సంజకీవలన్.

వీరుండటువలె కాకని
సారసలోచనను వీడి చనుదెంచుచుఁ బ
ల్మారును వెనుకకు ముందుకుఁ
దారుచుఁగను చూపు దాఁటెఁ దద్వనసీమన్.

యువతియుఁ జెట్టుపజ్జఁగుసుమోజ్జ్వల మాసెలగొమ్మఁబాణి ప
ల్లవమునఁబట్టి నెన్నుదుట లాస్యములాడు శిరోజమాలి కం
జెవులకునెట్టి, పూరసముఁజిల్కు సమీరము వెంటనంటు భృం
గవిసర మట్టులంబ్రియుని గాంచగ నేఁగు నిరీక్షణావళిన్.

వెనుక మరల్పలేక పలవించుచు నెట్టకునేని లోనికిం
జనఁ దమకించెఁగాని తనస్వాంతము కాంతునియందు లీనమై
తనరుట నెట్లుచూచినను దన్వికినాతని సుస్వరూపమే
కనఁబడుఁగా; వియోగమునఁ గాంక్షయుఁ బ్రేమయు
మల్లడింపవే.

తటుకున నిల్లుసొచ్చి క్షుభితంబగు చిత్తమునన్ మరాళి సం
త్రుటిత మృణాళమట్లు వసిదూలిన యంగముతోడ వేదిపైఁ
గుటిల శిరోజపండుకొని కోర్కెలు ప్రేల్చులుకన్ భవిష్య ద
స్ఫుట నిజదిష్టమాత్మఁ దలపోయుచునుండెఁ దదేకచిత్తయై.

ప్రతినిమేషము చెలికి హృద్భవనమందుఁ
గ్రొత్త కిటికీలు వాకిళ్లు గోచరించె;
నింతవఱకుఁ దమచ్ఛటా క్రాంతమైన
మూలలెన్నొ బాహ్యాంశులఁ జాలవెలిగె;

ఇన్ని యేండ్ల జీవితయాత్ర నెఱుఁగనట్టి
మానవత్వ రహస్యముల్ మదికిఁదోఁచె;
పుట్టు గ్రుడ్డికిఁ జూపులు పుట్టినటుల
వింత లోకంబులోనున్న విధముగాంచె.

నవకపు సాంధ్యరాగ కిరణంబులు చూరుల నల్లువాటి లోఁ
దవిలి కుటీరకుడ్యములఁ ద్రాక్షసుమావళి జాలెగట్ట నిం
తవఱక దేలరాఁడొ, వనిఁ దప్పెనొ మార్గము కాంతుఁడంచుసం
యువతి విదీర్ణ భావయయియుంటఁ దమిస్రమునిండె నల్గడల్.

పూవుఁబొదరింట నిండారఁ బూచి క్రొత్త
పరిమళంబులు వెదచల్లు ప్రసవమొండు
గాలితాఁకున ముండ్లలోఁ దూలినటుల
అతివ హృదయంబు శోక సంపతితమయ్యె.

జనకుఁడు లేఁడు; కాంతుఁడను సంజకు రాఁడు; తమో
వితానముల్
దనరెను దిక్కులందు; మదిదాపమువోదు; కుటీరమందు నెం
దు నెగడు శాంతికిం బొలఁతి దుఃఖరవంబె విభంగహేతు, వ
వ్వని నిశనొంటిగా నెటులవాసము సేయును గాంతచింతతోన్.

తనమనసు కలఁగియుండుట
వనితామణి పవనచలిత పర్ణరవంబుల్
వినఁబడ వచ్చెను నాథ్రి యఁ
డని చూచుచునుండుఁ దమిని ద్వారమువంకన్.

ఇదివఱకెల్ల వేళల మృగేక్షణ మోహనునంటియుంటఁ దా
నెదఁ దలపోయదయ్యెఁ బితయేగినలోపము ; నిప్పుడన్నినో
పొదలెడి భీతిమైఁ దనదుపూర్వ చరిత్రము సంస్మరించి యా
పదలను జిక్కికొంటినని పల్మఱు నుమ్మలికంబు గొందెడిన్.

చెలియ మనంబు పూర్వమటు చెన్నలరారుట లేక ఘర్షణా
కుల బహు విభ్రమాశయతఁ గుందుచునుండె నిరంతచింతలన్ ;
లలితసుమాంగి; లోకకుహనా గతులన్ మతిలేనిముగ్ధ, య
క్కలికి, హృద్మనోవ్యథల గాటియకున్ సహియింపఁజాలునే?

హేతువిజ్ఞాన పతితమానాతిమనము
ప్రతినిమేషముఁ జిత్రించుఁ బ్రచురవివిధ
భీకరాకారముల భావ విగ్రహములఁ
బాహిరంబైన నిస్స్వాన వర్ణయుక్తి.

అరరే, జీవితచిత్రవైఖరి! త్రుటిన్ హర్షంబు శోకంబగున్ ;
భరమా శోకము హర్షమాను! సుమనోవల్లి మనోజ్ఞాంగి, సుం
దర పద్మాయత నేత్ర, నీలకచ, విన్నాణంపు బింబోష్ఠి, య
ద్దిర! యున్మాదిని నా వికీర్ణకచయై దీనాస్యయై చూపడున్.

నిదుర పట్టియుఁబట్టక సుదతికపుడు
చిత్రచిత్రాకృతులు స్వప్నసీమఁ దోఁప
నుల్కిపడిలేచి యొంటితానుంట యెఱిఁగి
గాలి గర్భాన నేడ్పులుగరఁగఁ బొఁగిలె.

కడకెటులో ప్రభాతరమకాంత నెగుల్గనలేక శాంత ముం
గుడుపగవచ్చుచున్నదని కూరిమిఁదెల్పు సఖీజనంబు నా
వడి నరణాంశు మాలికలు పర్ణగృహంబు నలంకరింప న
ప్పడతుక మేలుకాంచి కుటిపార్శ్వవనిం బ్రియురోయుఁ
దెంపునన్.

మారుతోద్ధూతమై నభోమార్గ మందు
సుడియు శుష్కచ్ఛదంబునా సుందరాంగి
యేఁగుచుండె గమ్యస్థల స్మృతియ లేక
దైవమీడ్చెడు కానన స్థలులకెల్ల.

ఱాలున్ ఱప్పలు కంటకంబులు తృణాగ్రంబుల్ పదాబ్జంబులన్
డీలంజేయ సహస్కరుండు నడిమింటిం జేరి తీండ్రింపఁగం
గాలుంబెట్టక లేక, ప్రేయసుని యిక్కల్ గాంచ లేకెంతయున్
రోలంబాలక, చెట్టునీడఁబడియాక్రోశించుఁ బేరెల్గునన్.

కాంతుఁడ, యెట్లువోయితివి, కానలనన్విడనాడి, సంజకీ
ప్రాంతము చేరవత్తునని పల్కియు, నొంటరినైన నన్ను ని
ట్లింతయుఁ గష్టపెట్ట మది యెట్లుసహించె; శిరీషపేశల
స్వాంతుఁడవన్న నాతలఁపువట్టిదియయ్యె; భ్రమించితింగటా!

విరహమనార్తిదాయకము వీడకనిం దలపోయుటన్ మనో
హరుఁడ, కఠోరకంటక సమాకులమైన గులాబిపూఁబొదం
జొరఁబడి మంచుతుంపురులుజొబ్బిలుపుష్పముఁబొందురీతి; ప్రే
మరసమునింపి పాత్రఁగను మాటుగ దాఁచెద వేల క్రూరతన్.

జనకుని నిర్యాణంబును
నినుగాంచుటయుం దలంప, నిద్దురలోనం
గనులకునిజమై గనఁబడి
కనువిచ్చినయంతమఱుఁగు కలలటుదోఁచున్.

అనియిటుచింత చేసి, చెలియంతటఁ గాంతుఁడు పర్ణశాలకుం
జని తను వేచుచుండనని చయ్యన లేచి కుటీర సీమకుం
జను; నట నెవ్వరున్ మెదలుశబ్దముగానక భగ్నవాంఛలన్
గొనుఁగుచుఁ బోవుచుండు నెటకోపటుశోక విపాటితాత్మయై.

ఒకనాఁడు గిరికూట నికట గహ్వరముల
సానుభాగంబులఁ జక్కఁజూచు;
ఒకనాఁడు భీతిదాయక కాననముఁజేరి
త్రొక్కనిదారులు త్రొక్కి వెదకు;
ఒకనాఁడు నిర్ఝరీ సికతాతలంబుల
కేగిఁపాదాంక పరీక్ష సేయు;
ఒకనాఁడు పిత చితియొద్దనె కూర్చుండి
కన్నీరు కాల్వలుగట్టఁ బొగులు;

తల్లి బాసిన లేఁజింక పిల్ల యటుల
దాను మెట్టని కాననస్థలము లేదు
నాఁగ వెదకియుఁ బ్రియునిగనంగ లేక
ఖిన్నమానసయై యేడ్చుమిన్నుగనుచు.

దినదినమిట్టులఁ గాంతా
రనగముల్ వెదకివెదకి రాత్రియుఁబవల్
మనము గలంచెడు చింతా
ఘనశల్యమునం దొలంగెఁ గలికి బెడంగుల్.

నీరునన్నంబు విడనాడి నిదురమాని
విరహశోషిత చిత్తయై తరుణి యపుడు
చేత నాచేత నజ్ఞాన సిద్ధిదొఱంగి
పలుకసాఁగె మనోవ్యథ పక్షులకును.

కలరవ కోమలంబగు వికస్వర సుస్వరమెత్తి నీ హృదిం
గల సరసానురాగమెసకమ్మునఁ బాడెద ; విట్టి విద్య నెం
దుల మునునభ్యసించితివి : దుఃఖనిమగ్ననుజేయు ప్రేయసుం
డలవడఁడే మొనీకును బికాంగన, పల్కుమముద్దుగుల్కఁగన్.

నీ సంతోషమునన్ శతాంశమయిననిత్యమ్ము శిక్షించు మో
వాసంతంబ, మనోవిషాదపథముల్ వర్జించి, కాంతారసం
వాసోద్బుద్ధమదీయ గానలహరీవ్యాసంగ హృష్టాత్మనై
నీ సఖ్యంబునఁ గాలముంగడుపుదున్ స్వేచ్ఛాప్రకారంబులన్

అనిల హతింజలించి యనయంబును డోలిక యట్లులూఁగు కొ
మ్మను బసికందునుంచి మృదుమంజుల గానముసేయు శారికా
నను విధి నీదు గర్భముననాఁడె జనింపఁగఁ జేసియున్న మో
హన వనవీథులం దెగురులాడుచు నుందునుగాదె మావలెన్.

నిర్మలనిర్ఝరంబ. రమణీయ కలాస్ఫుట గీతికా స్వనం
బర్మిలిఁ జేయుచుఁ గిరి తటాగ్రములం బ్రవహించుచుందు, వా
మర్మముఁ జెప్పి నీ యుదరమధ్యమునన్నను జేర్చుకొమ్ము; త్వ
చ్ఛర్మద గర్భశీతలత సంతత శాంతికరంబ యాత్మకుఁ.

అనుచు విషాదతప్తయయి యాసుకుమారి నిషాదబాణ సం
జనిత నితాంత బాధఁ బెలుచం బతితంబగు హంసియట్లుదాఁ
జని యొక పూవుటోవరి విశాల తృణాంకురశయ్యపై శయిం
చెను నిజజీవితాభ్రమునఁ జెన్నెఱనో కడసారి తారనాఁ.

గాలులు బహిఃప్రపంచమున కుందన కుందెరచీరగాఁగఁ బిం
జర జరఠచ్ఛదంబులును, జంపుగఁ బుప్పొడిపైన రాలినం
బురుడననొప్పె, శాపమునఁ బుష్పసమాధి నిలీనమైన య
చ్చర పువుఁబోణితోఁ జెలి, లసచ్చటులాలక గుప్తపాలయై.

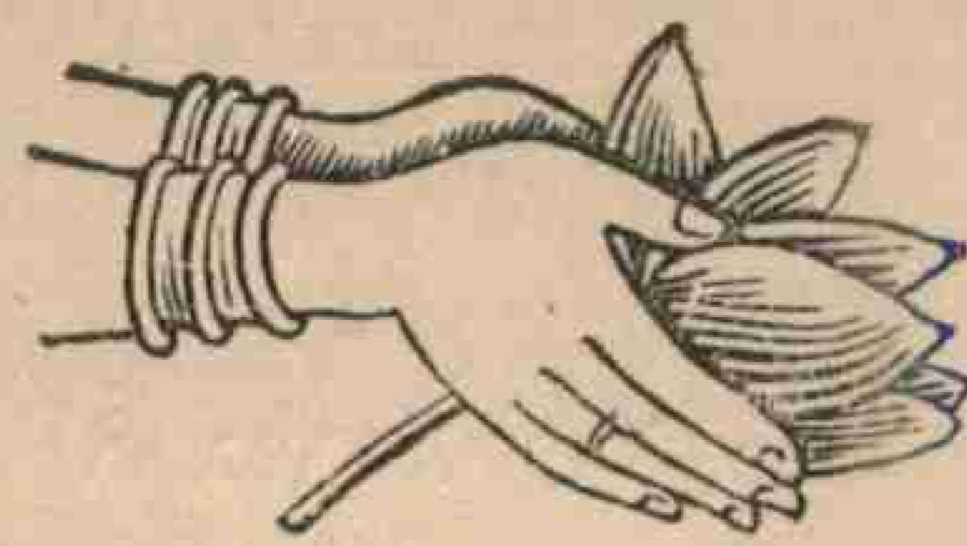

వనకుమారి

౯

వేటాడుచు మృగయులు ఘో
రాటవి నరపతిని గాన కడలుచునాయా
చోటులు లోయలు భూ భృ
త్కూటంబులు వెదకి జాడగూడకయున్నన్.

వేట తమకమ్మునన్ రాజువీడి మనల
వనులలోఁ గ్రూరమృగముల వాతఁబడెనొ,
గాకయుండిన నెందేని గానరాఁడె
యనుచుఁ బలవించి పరివారమేఁగెఁ బురికి.

నృపకుమారుండు మృగయుల విపినమందు
వెదకివెదకియుఁ గనలేక విసుగుఁబొంది
పర్ణశాలకు మరలుచుఁ బథముదప్పి
క్రుమ్మరుచు రాత్రిఁబుచ్చెనా కుధరములనె.

చని సరిదారిగాంచి విలసత్తరుణార్క మయూఖమాలికా
జనిత సువర్ణకాంతుల పసల్ కిసలంబులఁ బ్రోదిసేయుచోఁ
గనె ఖగవర్జితంబయి వికాస విహీన కులాయమట్టులం
దనరు కుటీరసీమ నతిదారుణశోక పరీతచిత్తుఁడై.

ఇంతకుము న్నే ప్రేయసి
కాంతుడు రాఁడనుచు నిబిడకాంతారములం
జింత మెయి వెదకఁ బోవుట
నింతినిగనఁడయ్యె ధారుణీశ సుతుండుర్.

కనక యిదేమికాంత యిటఁగానఁగరాదు, ప్రదోషవేళ దాఁ
కను ననువేచి వంచకునిగాఁ దలపోసి, హ ాశయై కదుర్
వనరి ప్రపంచ జీవనము వాయుటె శాంతి కరంబటంచు నే
వన తరువాటికా లతల బంధము లంద్యజియించెనో మెయిర్.

అటునిటు పాఱఁజూచుఁజెలియా, చెలియా యనుజెట్ల నీడలం
జటుల లతానికుంజముల చక్కినిగాంచు, విషాదబాష్పముల్
తటుకున రానడంచు విదితంబుగఁ జేటలుదట్టు వీరుడు
త్కట రవమేర్పడం బిలుచుఁగాంతఁ గనుంగొన లేక దీనుఁడై

వెలఁదియును దాఁ బరస్పరాన్వేషణంబు
సేయుచును దుర్గమారణ్య సీమనొకరి
కొకరు వోయిన మార్గమ్ము లొనరుపడక
తిరుగుచుండిరి వెతఁగొన్ని దినములిటుల

కుసుమాప చయమునకుఁ దర లెనోయని
నవలతా కుంజంబు దవిలిచనును;
అట లేకయున్న మిక్కుటమగు చింతతో
మరలి, నీరాడఁబోవు రమణి యని
నిర్మల నిర్ఝరీనికట సైకతముల
కేఁగి వీక్షించు; నందెందు లేక
యున్న, వృద్ధుని చిఱియున్నవాటిక కేఁగి
అటనైనఁ గానక యరచిపిలుచు;

తరుణుఁడేమన్న దత్ప్రతి ధ్వనియెగాని
యువతి ప్రత్యుత్తరంబు రాకుంట యెఱిఁగి
యచట బాటల నూత్నపాదాబ్జ చిహ్న
లొనరఁ దన్మార్గమునుబట్టి చనుచును డెం.

చనిచని యొక్కచో, వికచసారస షండమునందు సుప్తిమైఁ
గనుగవమోడ్చు హంసివలెఁ గాంతిలు నోర్తుకఁ బుష్ప
పుంజ మం
దు నిదురవోవు మాధవవధూమణిఁ బోలిన దానిఁ దీవటిం
టను బడియున్న బోటిని దటాలునఁ గాంచె నృపాల
మౌళియున్.

కాంచి దృగంచలంబులనె కాంచనగాత్రిని మ్రింగునట్లు కుం
జాంచలవీథిఁ జేరి హృదయప్రతిబింబ సమానయిద్ది, నా
చంచలఁనేతయంచని విషాదము విస్మయమంత మోదముం
గొంచక చిత్తముంగలఁప గుండె దడాబడ గొట్టుచుండఁగన్.

ఏమని యెంతు నా సుకృతమీగతి ముత్ప్రతిపాదియయ్యెఁ; గాం
తామణి గాననోయని వెతన్నశియించెడు నాకుఁ బేదకు
ద్ధామధనంబు నా దొరకె, ధన్యుఁడనైతి; నటంచుఁ గోమలిన్
శ్యామల పత్రపుష్ప నిచయంబులనుండి తెరల్చె మీఁదికిన్.

కమలినపద్మనాళ మటు కాంతి దొఱంగిన దేహవల్లి న
శ్రమముగ నెత్తుచుండఁబయి వ్రాలెను దూలిక విగ్రహంబు నా
స్తిమితములైన కన్నులునిశిన్ ముకుళించిన తమ్ములట్లు మం
జిమ మెడబాసి వ్యాపనము చేసెను సుందరతా ప్రదోషమున్.

అళి పత్త్రాంకుర నీలిమస్థగితమై యంసచ్యుతంబై మరు
చ్చలితంబైన వికీర్ణ కేశభవమున్ సంధించి బంధించి ఘు
ర్మ లవంబున్ నిట లంబునం దుడిచిలెమ్మా, యింకనో
ప్రేయసీ,
పలుకన్ లేవె యటంచు వేడునను తాపగ్రస్తుఁడౌ కాంతుడున్.

చాయదొఱఁగిన ప్రత్యూష చంద్రికయన
మొగమున నొకింతహాసంబు మోసువోడువ
అరసె హృదయేశు వైశాఖ మంతరింప
మాధవుని గాంచు వనలక్ష్మి మాడ్కిఁ జెలియ.

మెలఁత కన్నులువిప్ప నిమేషమందె
పరమసంతోష లోక కవాటములును
గళ్ళుసడలెఁ గాంతునకుఁదాఁ గాలనడచు
నో తలనడచునో యదియుఁ దెలియందు.

తామరపాకు దొప్పవసుధాధర నిర్గత నిర్ఝరీజలం
బామెకుఁ దెచ్చియిచ్చి చివురాకుల వీవనవీచు చంగనా
కోమల పాదపల్లవము గోమఱిగాయము వాఱియుంట జిం
తా మతియై స్పృశించుచు సుధామధురంబుగఁ బల్కె
కాంతతోన్.

పదముల్ గందఁగ దేహవల్లి కృశియింపన్ ముద్దునెమ్మోము సం
పద యింపేదఁగ దుర్గమాటవులలోఁ బల్మాఱుఁ గాల్నెట్టి డ
స్సి, దెసల్ చూచుచు నేడ్చుచుం దుదకునన్ ఛీకొట్టుచున్
గుంజమం
దుదుటన్ శోకముతోడ మూర్ఛపడితే యో ప్రేయసీ, దీనతన్

సూర్యుఁడపరాద్రి భవనమ్ముఁ జొరకమున్నె
మృగయులనుగాంచి గృహమున కేఁగుదెంతు
నని వచించితిఁగాని, యావనములందు
మార్గముందప్పి రాత్రిఁ గ్రుమ్మరితిఁ జెలియ.

కలశకుంతరవమ్ములు గడలుకొనెడు
ప్రత్యుషమ్మున వచ్చియుఁ బర్ణశాల
నిన్నుఁగాంచక చింతించి యన్నిదెసలు
ననుదినంబును వెదకుచు నడలిబడలి

పారములేని పుణ్యపరిపాకవశమ్మున నిన్నుఁగంటి నీ
తీరుననైన నేఁడు పొలఁతీ, నినుఁగాంచఁగ బూర్వహాప శృం
గారపు టక్షిపంజరముగాఁగనుపట్టెద ; వెంతలోపలన్
మాఱెను మంజుల ప్రకృతి మంచుచలన్ జలజాతమట్టులన్.

అనుడు, నెలంత యిట్లనియె: నబ్బురమే ప్రణయానుబంధ వ
ర్థన హృదయుల్ వియోగమునఁ గ్రాఁగుట; జక్కవ పెంటి
వెన్నెలం
దనప్రియకాంతుఁగానక వృథాకరుణంబుగఁగూయుచున్ సరో
వన జలతాకుడుంగముల వందురుచుం జరియించుచుండదే.

నను నిట వీడిపోయితని నమ్మివనంబులు సొచ్చిచూచి యెం
దును నినుగానకే మరణదుఃఖము నొందుచుఁ బూవుటింట నె
ట్టనఁ బడిపోన, నంతనె నిటాలమునం జమరంకురించె; నా
తనువు వినిష్టసత్త్వమయి దప్పికకున్ విలపించితింగదున్.

కన్నులఁగట్టు నీయిఁకను గాంతుడిటంచు నిరంతరంబు ని
న్నెన్నుచు మాలదైవమున కేడ్చుచు, లేవను శక్తిలేక యా
పన్నత నూర్చుచున్ బడలి బాటలు సూచుచునుండమూర్ఛమై
గన్నులు పచ్చనయ్యె; నెఱు కాలము వోయెనొగాన నవ్వలన్.

మారుతా నీతశబ్దంబు మాడ్కినల్ల
శ్రవణపథమున నెద్దియో చలనమయ్యెఁ;
జంద్రికా శీతలంబైన స్పర్శ దేహ
మందు నూతనోజ్జీవన మలరఁజేసె.

కన్నుఱెప్పల నెత్తంగఁ గట్టయెదుటఁ
బ్రేమసాక్షాత్కృతిగఁగంటిఁ బ్రియుని నిన్ను;
విరహ శోషితచిత్తంబు వీక్షణామృ
తంపు సేచనమున రసార్ద్రింబుగాఁగ.

అనవిని వీరుడిట్లనియె: నారటమొందితినా నిమిత్త మి
వ్వనులఁ జరించిడస్సి; తోకపాటు నెఱుంగని ముద్దరాలి నా
వనజభవుండు కష్టముల పాలొనరించెఁ; గురంగి కంటనీ
రు నిడిన వేటకానికి మరల్ జనియించునె; చింతపుట్టునే?

పర్ణశాలకుఁ బోదము పద బిరానఁ
జెప్పెద రహస్యమొక్కండు చెలియనీకు;
నడువఁజాలవు మెలమెల్ల నడుగు లిడుము;
మద్భుజాలంబయష్టి నెమ్మదిగ నూని.

చెలువయు నట్లెకాకని విశీర్ణపు వాతెఱనాల్క నద్దుచున్
బలితపుమాంద్యముందొలఁగిపయ్యెదకొంగును జక్కనొత్తియుం
గల జరియించు కాంతుభుజకాండ మెయూఁతగఁ జెట్లనీడలన్
సలిలపుఁ బట్టులన్ నిలిచి చల్లని పయ్యరకూరడిల్లుచున్.

ఎఱలకుఁబోయి నీడముల కేఁగెడు పక్షులతోఁ బ్రదోషపుం
దరుణమునందు మందగమనంబునఁ బర్ణగృహంబుఁ జేరి య
త్తరుణియుఁ బ్రేయసుండు మును దామటనొందిన కష్టపుంబరం
పరఁ దలపోయుచుండఁ దెలవాఱెను దిక్కు లలక్షితంబుగన్.

తరణి యుదయింప లేఁజిగి
నిరువురు విహరించుచుండ, నిట్లనియెను సం
బరముగఁ గన్నియ, ప్రియుఁడా,
పరమరహస్యంబ దేదో పలుకమనాతోన్.

నావుడు కాంతుఁడిట్లను, మనంబు తిరంబొనరింపు మంధ కా
రావిలమైన రాత్రి నమృతాంశుని వెన్నెల నవ్వారీతి నీ
జీవితముల్ మనోజ్ఞముగఁ జేయు నుదంత మొకండు దెల్పెదన్
భావి శుభాను భూతులకుఁ బాత్రమనై దయివాఱు నట్లుగన్

ధరణీఖండము నేలు రాజునకు మోదంబార జన్మించి బం
గరు టుయ్యాలల నూఁగియున్ విధితిరస్కారంబునం గొండలన్.
గొఱెలన్ మేపుచు లోకవృత్తముల బాగుల్ గాంచ కేముగ్ధవై
తరుణీ, యుంటివిగాని నీకుచితమే దాస్యంబు దారిద్ర్యమున్.

పరభూమీశునకుఁ నిజ
ధరణీ భాగంబునోడి దారుణ శోక
స్ఫురితాత్ముండయి నీకై
పురమునువిడి వననివాసమునుగొనెఁ బితయుఁ.

అనవిని తక్షణంబు మదియందు హఠాజ్జనితంబులైన భావనలు పరస్పరాహతుల భ్రాంతములౌచుఁగలంగ లోకమవ్వనిత కగోచరాశయ విభంబు దురూహ్యమునై గనంబడం దన హృదయేశుఁగాంచిచిఱునవ్వు మొగంబునలంకరింపఁగన్.

ననునచ్చో గొనిపోవనెంచి కడువిన్నాణంపుఁ బన్నాగముం గనుగొంటే, గిరులేడ రాజ్యములు బంగారంపు టుయ్యాల లేడ, నిరాలంబమునీదు వాక్యమనుచుండం గన్యయక్కాంతుఁడిట్లనియెం బేరెదఁజేయి వెట్టికొని సత్యాలాపధుర్యంబుగన్.

నన్నుఁ గపటాత్మగా మది నెన్నుకొంటె!
ప్రత్యయం బిప్పుడే నీకు బయలుపఱతు ;
నాన్న దాచిన క్షాత్ర చిహ్నములుకొన్ని
వసుధ గర్భంబునం ద్రుప్పు పట్టుముగుద.

అని కుటి కుడ్యపార్శ్వ నిచితావని, నెచ్చెలిచూచుచుండఁ బ్ర
వ్వీన శరచాప వర్మములు వెల్వడ నబ్బురమంది బాపురే!
జనకుఁడు గూఢచిత్తుఁడయి సంతతమున్ వెతవోవుఁగాని యి
ట్లని వచియింపఁ డెద్దియును హా! తెలిసెం బితదుఃఖ హేతువుల్

అనుచుగ వచమ్ము శీర్ష ణ్య మస్త్రములను
బ్రీతిఁ గైకొని బాష్పముల్ విడిచితడిపెఁ;
దండ్రిఁగాంచిన యట్టులాతన్వి హృదయ
మందుఁ బ్రేమానుబంధంబు క్రందుకొనఁగ.

అరిప వచ్చెదవే యిప్పుడైన నీవు
జనక పాలితమైన దేశమునుగాంచ;
హర్మ్యములు మావి చంద్రోపలాంచితములు
పౌనరు నేఁటికి శిల్పనైపుణ్య మెసఁగ.

అనవుడు నూతనేచ్ఛ మదియందుఁ జెలంగిన, స్వీయసౌధముల్
గనఁగుతుకమ్మునన్ సకియ కాంతునితో నిటువల్కుఁ:జిత్తమో
హన, గొనిపొమ్మ దే యటకు నమ్మవసించిన యాంధ్ర దేశముల్
గనుఁగొనదుర్దమంబయిన కాంక్ష జనించె; నపూర్వమిద్దియున్

అనవిని ప్రేయసుండు అవునా, చను దెంతువె, నిశ్చయంబె, మీ జనకుఁడు మున్ను నేలిన విశాలధరావలయంబు నేన పాలన మొనరింతు, నీవును విలాస యుతంబుగ రాజ్యభోగ వర్ధన గృహిణీపదంబుఁ బ్రమదా, ముదమార నలంకరింపుమీ.

కాంతా మూకీభావమె
కాంతుఁడు సమ్మతిగ నెంచెఁ; గాంతారగిరి
ప్రాంతంబులు విడి యిరువురు
చింతాశల్యంబుఁ బాసి చేరిరి పురికిన్.

—: సంపూర్ణం :—

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY * V.R.NARLA D.P.R.I. Acc. No.

UMA PRINTERS
NELLORE

Bùi

AOUA10313128

A KAVIKOKILA GRANDHAMALA PUBLICATION

PRICE Rs. ONE As. EIGHT

UMA NLR.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	AOUA103B128
పుస్తకం పేరు	లక్ష్మీనారాయణీయము
తారీఖు	31 December 2025
ముందు అట్ట	yes
వెనుక అట్ట	yes
మొత్తం పేజీలు	121
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	ci Bcl
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Kethura
పేజీలు విడదీసినది	Kethura
స్కాన్ చేసినది	O Nagesubba
పరీక్ష చేసినది	SARANYA
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good